

Jeesuse lugu läheb edasi

Piiblikursus
Apostlite tegude raamatust

Koostanud

Maria Keernik

Toivo Pilli

Illustreerinud

Elina Sildre

KÕRGEM USUTEADUSLIK SEMINAR
KOLM TALENTI
Tartu 2013

See piiblikursus on ilmunud tänu Tartu Salemi Baptistikoguduse ja Eesti Koguduste Partnerite julgustusele ja toetusele. Suur tänu!

Toimetanud Toivo Pilli
Kujundanud Päivi Palts

Õigused kaitstud: Kolm Talenti, 2013
ISBN 978-9949-30-944-3
Tartu, 2013

Sisukord

Eessõna.....	9
1. tund	
Lugu Jeesusest jätkub.....	11
Tööleht.....	15
2. tund	
Läkituse meeldetuletus.....	16
Tööleht.....	19
3. tund	
Nelipüha – uue ajastu algus.....	20
Tööleht.....	24
4. tund	
Kogudus kui osaduskond	25
Tööleht.....	28
5. tund	
Vastuseis evangeeliumile.....	29
Tööleht.....	33
6. tund	
Kahepalgelisuse ohud	34
Tööleht.....	37
7. tund	
Stefanose märtrisurm	38
Tööleht.....	41
8. tund	
Isiklik evangelism.....	42
Tööleht.....	45

9. tund	
Sauluse pöördumine	46
Tööleht	49
10. tund	
Korneeliuse ja Peetruse nägemused.....	50
Tööleht	53
11. tund	
Peetruse põgenemine vanglast.....	54
Tööleht	57
12. tund	
Apostlid Ikoonionis ja Lüstras	58
Tööleht	62
13. tund	
Jeruusalemma nõupidamine.....	63
Tööleht	67
14. tund	
Vangivalvuri vabakssaamine.....	68
Tööleht	72
15. tund	
Paulus Ateenas	73
Tööleht	77
16. tund	
Paulus Korintoses ja Efesoses.....	78
Tööleht	82
17. tund	
Pauluse kaitsekõne rahvahulga ees	83
Tööleht	86
18. tund	
Paulus maavalitseja Feeliksi ees	87
Tööleht	91
19. tund	
Pauluse arutelu Agrippaga.....	92
Tööleht	95
20. tund	
Paulus jõuab Rooma.....	96
Tööleht	100

Lisa 1	101
Vana-Rooma keisrid keisririigi algusest kuni Pauluse hukkamiseni aastal 67	
Lisa 2	102
Heroodese dünastia (47 eKr – 100 pKr) liikmed, keda on mainitud Apostlite tegude raamatus	
Lisa 3	103
Piirkonnad ja keeled, millele viidatakse Apostlite tegude 2:9-11	
Lisa 4	104
Apostlite tegude raamatu ajajoon	

Apostlite tegude raamatu tähtsamad sündmused

Jeesus ilmutas ennast elavana (1:3) → 2. tund
 Suur misjonikäsk (1:4-8) → 2. tund
 Jeesuse taevasse minek (1:9) → 2. tund
 Mattias saab apostliks Juuda asemel (1:12-26)
 Püha Vaimu tulek nelipühapäeval (2:1-41) → 3. tund
 Jeruusalemma koguduse elust (2:42-47) → 4. tund
 Peetrus tervendab jalutu (3:1-10)
 Peetruse kõne Saalomoni sammaskäigus (3:11-26)
 Peetrus ja Johannes Suurkohtu ees (4:1-22) → 5. tund
 Koguduse palve (4:23-31) → 5. tund
 Koguduse ühine vara (4:32-37)
 Hananias ja Safiira (5:1-11) → 6. tund
 Imed ja tunnustähed (5:12-16)
 Apostlid Suurkohtu ees (5:17-42)
 Diakonid seatakse ametisse (6:1-7)
 Stefanose tunnistus (6:8 – 7:60) → 7. tund
 Pauluse (Sauluse) esmamainimine Piiblis (7:58)
 Saulus kiusab taga kogudust (8:1-3)
 Filippus läheb Samaariasse (8:4-13)
 Peetrus ja Johannes lähevad Samaariasse (8:14-25)
 Filippus ja Etioopia kojaülem (8:26-40) → 8. tund

Sauluse pöördumine (9:1-31; 22:1-22; 26:9-24) → 9. tund
Peetruse palve peale tõuseb Tabiita surnuist üles (9:36-43)
Korneeliuse pöördumine (10:1-8; 24-48) → 10. tund
Peetruse nägemus (10:9-23; 11:1-18) → 10. tund
Antiookiasse rajatakse kogudus (11:19-30)
Esimest korda kasutatakse sõna „kristlane” (11:26)
Apostel Jaakobuse hukkamine (12:1-2) → 11. tund
Peetruse pääsemine vanglast (12:3-19) → 11. tund
Herodes Agrippa I surm (12:20-25)
Pauluse ja Barnabase misjonireisid (13-14) → 12. tund
Jeruusalemma nõupidamine (15:1-35) → 13. tund
Paulus lahkub Barnabasest (15:36-41)
Pauluse teine ja kolmas misjonireis (16-20) → 14. tund, 15. tund, 16. tund
Paulus reisib Jeruusalemma (21) → 17. tund
Paulus Suurkohtu ees (22-23) → 17. tund
Paulus maavalitseja Feeliksi ees (24:1-27) → 18. tund
Paulus maavalitseja Festuse ees (25:1-12)
Paulus kohtub kuningas Agrippaga (25:13 – 26:32) → 19. tund
Pauluse teekond Rooma (27-28) → 20. tund

Piiblitundides mainitud inimesed

Akvila → 16. tund
Barnabas → 6., 12., ja 13. tund
Berenike → 19. tund
Caligula → 11. tund
Drusilla → 18. tund
Drusus → 11. tund
Etioopia kojaülem → 8. tund
Feeliks → 18. tund
Festus → 19. tund
Filippus → 8. tund
Gallio → 16. tund
Hanania (kes valetas Jumalale) → 6. tund
Hanania (kes nägi nägemuse Paulusest) → 9., ja 17. tund
Hannas → 5. tund

Herodes Agrippa I → 11. tund
Herodes Agrippa II → 19. tund
Jaakobus Sebedeuse poeg → 11. tund
Jaakobus → 11., ja 13. tund
Johannes → 5., ja 8. tund
Juudas → 13. tund
Kaifas → 5. tund
Korneelius → 10., ja 13. tund
Krispus → 16. tund
Luukas → 1. tund
Lüüdia → 14. tund
Paulus/Saulus → 9., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19., ja 20. tund
Peetrus → 3., 5., 8., 10., 11., ja 13. tund
Priskilla → 16. tund
Roode → 11. tund
Safiira → 6. tund
Siilas → 13., 14., ja 16. tund
Soostenes → 16. tund
Stefanos → 7. tund
Timoteos → 16. tund,
Titius Justus → 16. tund
Teofilos → 1. tund
Tertullus → 18. tund

Eessõna

Käesolev piiblikursus sobib uurimiseks ja arutamiseks väikerühmas. Mitmetes kogudustes on alustatud väikerühmade tegevust, kuid materjale, mis annaksid lähtekoha ühiseks mõttevahetuseks, paraku napib. See väike köide püüab seda vajadust pisut leevendada.

On selge, et koguduse väikerühma hoiavad koos mitmed tegurid. Ei maksa ainult nädalast nädalasse diivanil või tugitoolis istuda ja vaimulikel teemadel vestelda. Mõnikord tuleb rühmaliikmetega koos käised üles käärida ja praktiliselt mõnes töös-tegemises kaasa aidata. See liidab kokku! Mõnikord on tore lihtsalt aega veeta, kasvõi ühiselt toitu valmistada ja vaadata, kuhu jutujärg viib. Nii sõnastatakse aktuaalseid ja eluliselt põletavaid teemasid. Aga koguduse väikerühma oluliseks arengukohaks on ka Piibli parem tundmine ja seostamine argipäeva väljakutsetega. Nagu ütles kord Õpetaja Jeesus ise: Üht tuleb teha ja teist ei tohi tegemata jätta!

Olen oma pastoritöö kogemustele toetudes veendunud, et tänase Eesti koguduste liikmed vajavad kasvamist Piibli tundmises ja ellurakendamises. Olen julgustanud oma sõpru ja kaaskristlasi süstemaatiliselt Piiblit lugema. Luges viis peatükki päevas võib rahulikus tempos lugeda terve Piibli aastaga läbi. Tarvis on vaid sihikindlust. Siiski tundub mõnele inimesele terve Piibli algusest lõpuni läbi lugemine väga suur ülesanne. Siis tasubki koondada tähelepanu mõnele Piibli raamatule. Alustavale Piibli lugejale võiks soovitada: süvene evangeeliumidesse ja psalmideraamatusse, ja seejärel tutvü esimeste kristlaste looga Apostlite tegude raamatu põhjal. Nende kaante vahel olevad õppetunnid, seletused ja küsimused aitavad lugeda tähelepanelikumalt ja luua tähenduslikke seoseid.

Siiski ei ole Apostlite tegude raamat ainult Piibliiga esmatutvuja lektüür. Kristlased, kes elasid esimesel sajandil, kohtasid samasuguseid rõõme ja muresid, nagu meigi. Sõandan isegi väita, et kahekümne esimese sajandi kogudused peaksid suurema hoolega õppima esimese sajandi kogudustelt. Mõnikord öeldakse, et elame ajal, kus kristlust vähe tuntakse, kus Kristuse järgijad on vähemuses. Aga see kõik on juba olnud! Apostlite tegude raamat näitab, et Kristusesse uskumise sisemine jõud oli nii tugev ja elumuutev, et ebasoodsatest oludest hoolimata levis Hea Sõnum linnast linna ja külast külla. Meil on midagi olulist ja elulist õppida kahe tuhande aasta vanusest ehtsa usu levimise ja koguduste rajamise kogemusest!

Need õppetunnid sündisid Tartu Salemi koguduse piiblikoolis 2011. aasta kevadel. Osa tundidest on kirjutatud Toivo Pilli, osa Maria Keerniku poolt. Toimetamise käigus ühtlustasime teksti stiili ja ülesehitust. Me ei püüdnud luua teaduslikku teksti, ehkki mõned raamatud olid meile tundide ettevalmistamisel abiks. Väikerühmade tarbeks välja antud *Serendipity Bible* koos lisamaterjalidega andis mõtteainet ja aitas sõnastada aruteluküsimusi. Toetavat teavet leidus veel järgmistes köidetes: *Zondervan Illustrated Bible Backgrounds Commentary*, Ajith Fernando kirjutatud *Acts: The NIV Application Commentary* ja Howard Marshalli raamat *Acts: The Tyndale New Testament Commentary*. Lisaks olid käepärast mõned Piibli sõnaraamatud. Suur tänu Ain Riistanile ja Margus Kasele soovitude ja märkuste eest, millest oli palju kasu. Aitäh Salemi koguduse piiblitunnist osavõtjatele põnevate vestluste ja kaasatootamise eest. Need tunnid olid nagu katselaboratoorium, tänu millele saime proovida, kas piiblikursus loob seoseid tänaste kristlaste elus ja toetab neid suuna leidmisel tänaste küsimuste keskel. Jah, need seosed ja suunavad mõtted tekkisid Salemi piibliringis tõesti. Loodan siiralt, et sama kordub ka mujal, kus seda materjali kasutatakse.

Kunstnik Elina Sildre valmistas iga tunni tarvis ühe pildi, mis seostub mõne vestlusküsimusega. Piltide mõnus humoorikus vähendab pisut raskust, mis kipub tekkima, kui tegemist on kooli ja õppimisega. Uute asjade teadasaamine on huvitav ja tore. Ka kõige tõsisemates teemades ei puudu muigejoon. On vahva, kui avastan, et pühakirja tunnistus esimeste kristlaste elust ja kutsumusest ja evangeeliumi kuulutamisest ja otsingutest on mulle lähem ja mõistetavam kui arvasin enne Apostlite tegude raamatu lugemist. On julgustav ja vaimustav näha Jumala tegutsemist ühiskonnas ja koguduses – nii nagu tookord, nii ka nüüd. On meeldiv ja õpetlik tutvuda Pauluse ja Peetruse, Stefanose ja Siilase, Luukase ja Lüüdia, Priskilla ja Akvilaga... Nad otseku astuksid maha pühapildilt ja muutuksid tänu kaasaalamisele ja kujutlusvõimele taas lihast ja luust inimesteks, kellega võime jumalariigi ja usu ja koguduse asju arutada ja läbi mõelda. Ja palvetada.

Igatahes, Jeesuse lugu, millest evangeeliumid jutustavad erilise haaravusega, jätkus esimeste koguduste elus. See jätkus läbi sajandite kristliku kiriku ajaloos. See jätkub ka nüüd meie elus ja meie koguduste tegevuses: otsingutes, tunnistuses, arengus. Nii nagu keegi on öelnud: Apostlite tegude raamatu 29. peatükki kirjutatakse praegu. Kirjutajaks oleme nüüd meie – mina ja sina.

Toivo Pilli

Lugu Jeesusest jätkub

„Esimese raamatu, Teofilos, ma kirjutasin kõigest sellest, mida Jeesus algusest peale tegi ja õpetas...” (Ap 1:1)

Apostlite tegude raamat on ilmselt kirja pandud esimese sajandi lõpul ja kujutab endast Luuka evangeeliumi jätku. Lugu Jeesusest elust ja tööst läheb edasi... loos koguduse elust ja tööst. Apostlite tegude raamat on nagu teine köide Luuka teosest. Autor esitab Apostlite tegude raamatut – vähemalt olulisi löike sellest – isiklike läbielamuste ja tunnistuse võtmes.

- ✓ *Kellele sina kirjutaksid oma elusündmuste kokkuvõtte, biograafia? Miks sa näeksid vaimusilmas just seda inimest? Mida sinu meelest see inimene peaks sinu elust teada saama?*

Kellelt ja kellele?

Apostlite tegude raamatu autor on ilmselt Luukas. Raamatus on palju „meie-kirjeldusi”, mis viitavad sellele, et kirjutaja oli ise koos Paulusega tema teekonnal kaasas. Kirikuisa Irenaeus (u 130-200) kirjutab: „Samuti Luukas, Pauluse kaaslane, jäädvustas raamatusse evangeeliumi, mida Paulus kuulutas ... ja seesinane Luukas oli Paulusest lahutamatu ja tema kaastööline evangeeliumi teenistuses”. Irenaeus lisab, et Apostlite tegude raamatu sündmused, kus Luukas osales, pani ta kirja hoolega, nii et teda ei saa süüdistada uhkeldamises, liialdamises ega valetabes.

Üks teine varane kirikuloo allikas väidab Luuka päritolu kohta, et Luukas oli Antiookiast pärit Süüria taustaga arst (võimalik, et üks ta vanematest oli juut). Luukas olevat elanud 84 aastaseks ja surnud Boiootias, Kreeka keskosas. Autorid tõstavad esile Luuka ustavust. Vt ka 2Tm 4:11 – Paulus kirjutab oma teise vangistuse ajal Roomast: „Luukas ükski on minu juures.” Luukas orienteerus hästi kreeka kultuuris, retoorikas ja kirjalike tekstide kompositsioonis, samas tundis ta ka juudi kultuuri. Ilmselt oli talle loomumane täpsus, uurijanatuur, samas oskas ta suhelda. Võimalik, et ta küsitles apostleid, kes olid ise Jeesusega kokku puutunud.

Raamatu adressaat on keegi Teofilos. Nimi Teofilos tähendab „Jumala sõber”. Seda nime kandsid esimesel sajandil ka mitmed juudi ülikud, kuid Luuka kirjutatust on ilmne, et tema tekst on adresseeritud pigem mitte-juudile. Ilmselt on Teofilos juba Kristuse järgija, kellele Luukas kirjutab mitte lihtsalt evangeelse traktaadi, vaid tegemist on ühelt kristlaselt teisele kirjutatud „tugeva tekstiga”, et julgustada usku, anda mõtestatud ülevaade ja osutada uskumise usaldusväärsetele alustele. Asjaolu, et raamat on kirjutatud „Jumala sõbrale”, võib tõlgendada ka avaramalt – Luukas kirjutab mitte ainult ühele inimesele, vaid kõigile jumalasõpradele.

Lk 1:3 kasutab Teofilose kohta väljendit „üliauline”. See oli termin, mida kasutati Rooma ühiskonnas rikka ja sotsiaalselt kõrge staatusega inimese kohta. Teofilos oli tõenäoliselt innukas kristlane, kes tahtis aidata kaasa Kristusest jutustava elumuutva sõnumi levikule. Ta tegi seda ilmselt hakanud Luuka kirjatööde patrooniks. Mitte ainult tänu Luukale, vaid ka tänu Teofilose huvile, ja küllap majanduslikule toetusele, on meil olemas Luuka evangeelium ja Apostlite tegude raamat. Võimalik et Teofilos maksis „honorari” evangeeliumi ja Apostlite tegude teksti ümberkirjutajatele.

- ✓ *Tänu millistele isikuomadustele ja vaimuandidele on meil olemas Apostlite tegude raamat?*

Apostlite tegude raamatu kirjutamise eesmärk ja peateemad

Luuka soov on kirjutada kokkuvõtte kristliku usu ja koguduse elu algusaajast, et tugevdada lugejate usku ning kinnitada neile usu tegelikkust ja elumuutvat tõelisust.

Apostlite tegude raamat – selle eesmärgi saavutamiseks – jutustab: 1) evangeeliumi levikust esimeste kristlaste tunnistuse ja eluviisi kaudu ning Jeesuse Naatsaretlase rollist Jumala töös; 2) Püha Vaimu toimimisest ja rollist esimeste kristlike koguduste sünni ja kasvu juures, kristliku õpetuse kujunemise juures; 3) juhendavatest ja inspireerivatest näidetest, mis annavad suuna kristlaste elule ja aitavad neil prioriteete seada.

Keegi on öelnud: „Apostlite tegude raamatut võiks nimetada ka Püha Vaimu tegude raamatuks.”

Täpsemalt võiks Apostlite tegude raamatu tähendust ja väljakutset tänapäeva kogudusele sõnastada järgmiselt:

- Individualistlikus ühiskonnas esitab ta osadust taotlevat kogudust ja koostööd.
- Isekusest juhindavas ühiskonnas esitab ta usukogukonda, kes on nii pühendunud Kristusele ja üksteisele, et on valmis loobuma oma soovidest ja isegi elust.
- Pluralistlikus ühiskonnas, kus tõde muutub subjektiivseks, esitab ta veendumust, et koguduse elu toetub tõsikindlatele ja universaalsetele tõikadele Jumalast ja Kristusest.
- Relativistlikus kultuuris esitab ta kogukonda, kes jagab oma veendumust evangeeliumi tõest kultuuritundlikus keeles, aga sisemise kindlustundega.
- Spetsialiseerumise ajastul esitab ta kristlaskonda, kus on nii imed (tervendamised, Püha Vaimu üleloomulikud märgid) kui ratsionaalne argument (jutlused, apologetilised väitlused) eluterves tasakaalus.
- Ajal, mil paljud kirikud kulutavad tohutult aega ja raha programmidele ja hoonetele, esitab ta usurahvast, kes panustab oma kõige võimekamatesse inimestesse, läkitades neid evangeeliumi missioonile.
- Kultuuris, kus paljud kirikud panustavad ebaproportsionaalselt palju ressursse oma tehnikate, juhtimisstruktuuride ja meetodite paran-

damisse, esitab ta kirikut, kes sõltub Pühast Vaimust ja panustab esmajoones palvetamisse ja moraalsesse puhtusesse.

- Ühiskonnas, kus kannatust välditakse, esitab ta kogudusi, mille liikmed peavad pingutust ja kannatust Kristuse jüngriks olemise lahutamatuks ja loomulikuks osaks.

✓ *„Apostlite tegude raamatut võiks nimetada ka Püha Vaimu tegude raamatuks!” Kuidas oled sina kogenud Püha Vaimu tegutsemist oma elus, koguduses ja maailmas?*

Tööleht

Lugu Jeesusest jätkub

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Kellele sina kirjutaksid oma elusiindmuste kokkuvõtte, biograafia? Miks sa näeksid vaimusilmas just seda inimest? Mida sinu meelest see inimene peaks sinu elust teada saama?*
- ✓ *Tänu millistele isikuomadustele ja vaimuandidele on meil olemas Apostlite tegude raamat?*
- ✓ *„Apostlite tegude raamatut võiks nimetada ka Püha Vaimu tegude raamatuks!” Kuidas oled sina kogenud Püha Vaimu tegutsemist oma elus, koguduses ja maailmas?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Lk 1:3-4

„Seepärast on mullegi tundunud õige ... kirjutada sinu jaoks ... et sa võiksid õppida tundma sulle õpetatud asjade usaldusväärst.”

Läkituse meeldetuletus

Ap 1:1-11

Selle tunni pealkirjaks võiks olla ka „Uuendatud läkitus” või „Ülesande selginemine”. Apostlite tegude raamatu alguses korratakse Jeesuse antud misjonikäsku. Siin selgub ka kui puudulikult, isegi ekslikult, on jüngrid mõistnud Jeesuse ülesannet, milles nad on kutsutud osalema. Kuid ülesanne hakkab selginema... Jüngrid peavad ootama „Isa töotust”, et jätkata Jeesuse missiooni.

- ✓ Mõttele mõnele kauaoodatud sündmusele või päevale oma elus? Mida sa tundsid siis, kui see kätte jõudis? Miks?

Kristuse ülestõusmise tõsikindlus ja jüngrite läkitusteadlikkus

Ap 1. peatüki mõistmist hõlbustab, kui taustaks lugeda ka Lk 24. peatükki. Lugeja peab mõistma, 1) et Jeesuse ülestõusmine on tõsikindel, ja 2) Jeesus väljendas selgelt, et jüngrite ülesanne on Jumala plaani teostada, ja viimaks, 3) jüngrid peavad ootama kümmekond päeva, kuni nad saavad Jumala jõuduandva lähedalolu märgi: „te saate väe Pühalt Vaimult, kes tuleb teie üle”. (1:8)

1. *Ülestõusmise tõsikindlus.* Luukas kirjeldab juba Lk 24. peatükis realistlikult ja detailselt Jeesuse ilmumisi jüngritele pärast ülestõusmist. Mitmed väljendid viitavad, et see polnud meelepete. „Vaadake mu käsi ja jalgu, et see olen mina ise!” julgustas Jeesus jüngreid (Lk 24:39). Vrdl ka 1Kr 15:5-7, kus viidatakse, et Jeesus ilmus korraga 500 inimesele, „kellest enamik on veel praegugi elus”. Järelikult – neilt saab üle küsida, viitab Paulus.

✓ *Miks oli esimestel kristlastel (ja esimestele kristlastele!) nii oluline rõhutada Jeesuse Kristuse ülestõusmise tõsikindlust? Mida sellest järeldada tänapäeva jüngrite jaoks?*

2. *Ülesanne jüngritele.* Jüngrite ülesandeks on „tunnistada” Jeesuse elust, tegevusest, õpetusest, lunastavast surmast ja ülestõusmisest. Pane tähele, et Ap 1:8 korrigeerib jüngrite ekslikku arusaamist Jeesuse ülesandest. Jüngrid on ikka veel takerdunud eksimõttekäikudesse: kas Jumala täielik valitsus ilmneb roomlaste minemakihutamises? kas see toimub varsti? Jeesuse kuningriik ja valitsusvõim olid teistsugused. Salm 1:8 peegeldab kogu Apostlite tegude raamatu ülesehitust: 1-7 pt – evangeeliumi levik Jeruusalemmas; 8:1-11:18 – evangeeliumi levik Juuda- ja Samaariamaal; 11:18-28 – evangeeliumi levik Väike-Aasias, Kreekas ja Roomas. *Vaata Piibli lisades kaarti, mis näitab kristliku sõnumi levikut esimesel sajandil (Eesti Piibliselts, 1997).*
3. *Tunnistamine Kristusest ja Püha Vaim.* Ilma Püha Vaimuta ei mõista me Jeesuse antud ülesannet. Ilma Jeesuse antud ülesande täitmiseta ei mõista me Püha Vaimu.

Püha Vaim ... loob inimese uueks, nii et me kogeme ülestõusnud Kristust, kellest tunnistame	Ap 1:4-5, vrd Jh 3:5-8
Püha Vaim ... varustab, annab julguse ja jõu täita Kristuse ülesandeid ja ületada kaasnevaid raskusi	Ap 4:8-13, 6:10, 13:9-11

Jeesuse taevaminek kui tema läkituse meeldetuletus

Ilmselt ei varjanud taevasse võetud Jeesust tavaline pilv, vaid Jumala au „pilv” – nagu kogudusetelgi täitnud pilv (2Ms 40:34) või nagu pilv muutmise mäel (Lk 9:34-36). See oli Jumala lähedaloleku ja Jumala auhiilguse kuma või helendus. Kaks meest ehk kaks ingliti (saadikut) äratavad jüngerid hämmastusest üles: „Mis te siin seisate ja vaatate taevasse...” Arv kaks oli juutliku mõtteviisi ajal oluline – kahe tunnistaja abil jõuti kindla väiteni, selgitati asjaolud. Ühest tunnistajast ei piisanud. Auhiilgus viitab ka tulevikku. Kristuse tagasitulek on samasugune Jumala auhiilguse manifestatsioon. Aga vahepeal... tuletage meelde, mis ta teile rääkis ja millise läkituse andis! Jääb mulje, nagu raputaks kaks valgeis rõivais meest jüngerid õlast: „Halloo! Äratus! Mis te siin imestate ja vahite, aeg on edasi liikuda!”

- ✓ *Kas sa oled kogenud Jumala kutset või „ülesraputamist” mingi konkreetse ülesande täitmiseks? Jutusta sellest!*

Tööleht

Läkituse meeldetuletus

Ap 1:1-11

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Mõttele mõnele kauaoodatud sündmusele või päevale oma elus? Mida sa tundsids siis, kui see kätte jõudis? Miks?*
- ✓ *Miks oli esimestel kristlastel (ja esimestele kristlastele!) nii oluline rõhutada Jeesuse Kristuse ülestõusmise tõsikindlust? Mida sellest järeldada tänapäeva jüngerite jaoks?*
- ✓ *Kas sa oled kogenud Jumala kutset mingi konkreetse ülesande täitmiseks? Jutusta sellest!*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 1:8

„Te saate väe Pühalt Vaimult, kes tuleb teie üle, ja te peate olema minu tunnistajad Jeruusalemmas ja kogu Juuda- ja Samaariamaal ning ilmamaa äärteni.”

Nelipüha – uue ajastu algus

Ap 2:1-24, 36-41

Nelipühapäev on kristliku kiriku ehk koguduse algust kirjeldav sündmus. Tõsi küll, juba enne nelipühapäeva koondusid jüngrid Jeesuse umber, kes õpetas neid peegeldama oma elus ja väärtustes jumalariigi tegelikkust. Kirik ei ole lihtsalt mõttekaaslaste selts, vaid Jumala otsesel tegevusel – Püha Vaimu valdavas ja autoriteetses ligiolus – koondunud tunnistajate osaduskond. Algusest peale teeb Apostlite tegude raamat meile selgeks, et kirik ei ole selles maailmas iseenese jaoks! Ta ülesanne on austada Jumalat (jumalateenistus ehk palvelus) ja teenida kaasinimesi (misjon ehk missiooniteadlik teenimistegevus). Apostlite tegude 2. peatüki kolm suurt teemat on: 1) Püha Vaimu valdav ligiolek; 2) koguduse kuulutus-ülesande täitmine; 3) kristlaste osaduslik elu.

- ✓ *Kas oled reisil olles sattunud olukorda, kus sa ei mõista kohalikku keelt? Kuidas sa olukorra lahendasid?*

Nelipühasündmus otsekui kriipsutaks alla, et Jumal tegutseb kaasa kiriku missiooni täitmisel.

Rahvahulk Jeruusalemmas nelipühal

Nelipüha on kreeka keeles *pentēkostē*, mis tähendab „viiekümnes”. See oli viiekümnes päev arvates paasapühast (vrd 3Ms 23:15-21). Juudi tava kohaselt oli nelipüha kolmas suur püha (lisaks paasale ja lehtmajade pühale), mil juudi mehed pidid Jeruusalemma kokku tulema. See oli palverännaku-püha. Sellega on seletatav ka suur rahvahulk, kellest osa ööbisid võõras-temajades, osa aga linnamüüri lähedal telkides või varjualustes. Nelipühal – varasuvel – väljendati tänu Jumalale tema abi eest lõikuse valmimisel, hiljem seostati seda püha käskude andmisega Siinail. Viimasega seoses tekib huvitav kontrast – siin ei anta käske, vaid ilmutatakse Jumala vahetut ligi-olu Püha Vaimu näol. Nüüd on alanud ajastu, mil Jumala tahe kirjutatakse inimeste südamesse.

Arvatakse, et Jeruusalemma elanike arv kasvas selliste pühade ajal kuni kümnekordeks – 100 000-lt umbes miljonini. Tulijaid oli tervest Vahemere piirkonnast. Salmid 5 ja 11 osutavad, et Peetruse kuulajate hulgas oli nii juute kui ka „nende usku pöördunud”, st proselüüte, kes olid täielikult juudi-usku pöördunud, samuti „jumalakartlikke”, kes järgisid juudi usunõudeid väiksema rangusega.

Mis juhtus jüngritega nelipühapäeval?

Vaimu tuleku kogemus seostub siin piltlikult kahe sümboliga, mis on tuttavad juba Vanast Testamendist: tuulepuhang ja tuli. Näiteks, Heseieli nägemus surnud luude orus sisaldas Vaimu tulekut „nelja tuule poolt” (vrd Hs 37:1-14). Võrdle ka, mida Jeesus räägib uuestisünniga ehk ülevaletsünniga seoses: „tuul (vaim) puhub, kuhu ta tahab” (Jh 3:8). Egiptusest väljarännakul ilmus Jumal mitmeid kordi tules: põlev põõsas (2Ms 3:2-5), ka Siinail – „Issand laskus sinna tule sees” (2Ms 19:18). Luukas rõhutab, et need märgid on võrdlused – „otseku” tuli ja tuul. Tuul ja hingus on eluandev ja uueksloov element, tuli kõneleb autoriteedist ja väest.

Tekstis kirjeldatakse teiste keelte rääkimist. Võib arvata, et see julgustas jüngreid nende evangeeliumi kuulutuse ülesandes. Hea sõnum peab ületama takistusi. Kuid takistuste ületamine on võimalik. Nelipüha mõistmise tekkimise lugu on Paabeli keeltesegamise loo vastandiks (vrd 1Ms 11:1-9).

✓ *Kuidas on Jumal sind julgustanud tema teenimistöös?*

Jüngrid asuvad missiooni täitma

Jüngrite usukogemus Püha Vaimu tulekul muutus tunnistamisülesande täitmiseks. Seda üleminekut ei ole täpselt kirjeldatud – kas jüngrid olid nii erilises meeleolus ja kõnelesid Vaimus ja vaimustuses, või kuulsid ümberkaudsed inimesed kära, jutukõma ja tulid kokku ning hakkasid küsimusi esitama ja nähtu-kuuldu üle arutama...

Igatahes, järgmine vaatus näitab meile jüngreid kogu rahvahulga tähelepanu keskmes. Sellega kaasneb keelte tõlgitsuse ime: jüngrid räägivad Püha Vaimu innustusel ja erinevad etnilised rühmad kuulevad oma keelemurret. – Galilealased olid enamjaolt kakskeelsed – oskasid tavaliselt kreeka ja aramea keelt, mõned ka heebrea keelt –, aga kindlasti mitte keeli, mida esindasid Jeruusalemma tulnud külalised (vt Lisa 3). Pealegi: galilealastesse suhtuti kui tagurlikesse inimestesse ja nende spetsiifilist keelemurret peeti raskesti jälgitavaks (vrd Mt 26:73). Taaskord tegutseb Jumal paradoksaalselt, ta kasutab „galilealasi” evangeeliumi kuulutamiseks ja uue ajastu tunnistajatena (vrdl 1Kr 1:26-31).

Peetruse jutlus

Hiljaaegu oli Peetrus salanud, et ta Jeesust tunneb. Ta oli kartnud kinivõtmist. Nüüd astub ta julgelt suure rahvahulga ees üles ja tunnistab, et Jeesus on oodatud Messias, Jumalast läkitatu. Osalt on jutlus Peetruse reaktsioon rahvahulga arvamusele, et jüngrite käitumine on seletatav liiga suure veinitarbimisega. „No kuulge, rohkem kui sada inimest ei saa juba hommikul kell üheksa purjus olla!” (s 15). Kuid reageering pilgetele (s 13) on Peetrusele „hüppelaud” ütlema, mida ta tegelikult tahab rahvale öelda. Ta ei takerdu eneseõigustusse.

Peetruse jutlus on „kolme-punkti-jutlus”: 1) Vana Testament kõneleb Messiasist kui Taaveti järglasest; 2) Kristus tõusis surnuist üles, ja sellest kõneleb pühakiri; 3) Jumal on Jeesuse Kristuse ülendanud taevasse ja saatnud Püha Vaimu, nagu ta oli töötatud. „Teadke nüüd kindlasti, et Jumal on tema teinud Issandaks ja Messiaks” (s 36). Peetrus toetab oma väited piiblitseaatidega. Tegelik jutlus oli ilmselt palju pikem, Luukas annab meile vaid olulisemast kokkuvõtte.

Peetrus ütles rohkem kui ta ise sel hetkel ilmselt mõistis. See töotus on kõigi päralt, kes on kaugel. Peetrus peab ilmselt silmas hajavil elavaid juute. Hiljem peab ta õppima, et see töotus on mõeldud ka paganatele – evangeelium on laiema haardega, ja Peetrus ning teised jüngrid peavad oma „kolkalikkusest” üle saama (nt Ap 10).

Milline oli rahvahulga reaktsioon?

Ap 2 leidub kaks reaktsiooni: 1) huvi: „Mis see küll peab olema” (s 12), ja 2) pilkamine: „Nad on täis magusat veini!” (s 13).

Peatüki lõpupoole kõneldakse juba tõsinevast suhtumisest. Rahvas on Peetruse jutlusest sügavalt puudutatud. Väljend, et see „lõikas neile südamesse” (s 37) esineb ainult selles kohas terves UT-s. Algtekstis on isegi tähendusvarjund: „torkas nagu noaga südamesse”. Kuulajate hulgas oli ilmselt neid, kes olid koos teistega nõudnud Pilaatuselt Jeesuse ristilöömist (vrd Jh 19:14-15). Nüüd nad küsivad, mida peaksid nad Peetruse jutluse ajal tegema?

Peetruse juhised on selged: „*parandage meelt*” ja „*laske ennast ristida*” Jeesusele kuulekuse märgiks. Peetrus kinnitab, et Jumal annab uskujaile patud andeks ja kingib Püha Vaimu anni (s 37-38).

Meeleparandus on kreeka keeles *metanoia*, st radikaalne ja otustav muutus inimese veendumustes ja elusuunas. See eeldab tunnistamist, et olen elanud vale sihiga – enesekeskselt, patuselt, Jumalat eirates – ja tahan nüüd Jumala tahet ja Tema väärtusi taotleda oma elus. Kogudus jätkab üleskutset meeleparandusele, mida Jeesus ise alustas (Lk 3:3, 13:3,5; 24:47). Kes Peetruse „sõna vastu võtsid, need ristiti” (vt s 38, 41).

Ristimine on algusest peale olnud keskne vaimulik talitus uute liikmete kogudusega liitumiseks. Sõnal on kreeka juured – *baptizō* tähendab „vee alla kastma”, „sisse kastma”. Ehkki ristimine elumuutuse märgina (Johannese ristimine) ja puhastusriitusena (juutlik traditsioon, muuhulgas Qumrani kogukonnas) oli tollases kultuuris tuntud, andis Peetrus siin ristimisele uue tähenduse – jüngeriks saamine ja kristliku kogudusega liitumine, uus leping ja Pühast Vaimust osasaamine. See tähendab osadust ja samastumist Kristusega, see on pattude andekssaamise alus (s 38, vrd ka Rm 6:3-4). Jeruusalemmas oli mitmeid kohti, kus sai ristida: templi alal oli selleks ette nähtud basseine, samuti mainib Josephus viit basseini või tiiki Jeruusalemmas (Betesda ehk Lammaste tiik, Saalomoni ehk Siiloa tiik jt).

- ✓ *Millisel viisil innustab Peetruse kõne sind Jeesusest tunnistama? Kas sinu kuulajate või suhtluskaaslaste hulgas on rohkem huvilisi või pilkajaid?*

Tööleht

Nelipüha – uue ajastu algus

Ap 2:1-24, 36-41

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Kas oled reisil olles sattunud olukorda, kus sa ei mõista kohalikku keelt? Kuidas sa olukorra lahendasid?*
- ✓ *Kuidas on Jumal sind julgustanud tema teenimistöös?*
- ✓ *Millisel viisil innustab Peetruse kõne sind Jeesusest tunnistama? Kas sinu kuulajate või suhtluskaaslaste hulgas on rohkem huvilisi või pilkajaid?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Võtmesalm päheõppimiseks

Ap 2:38

„Parandage meelt ja igaüks teist lasku ennast ristida Jeesuse Kristuse nimesse oma pattude andekssaamiseks, ning siis te saate Püha Vaimu anni.”

Kogudus kui osaduskond

Ap 2:42-47

See kirjatekst kõneleb algkoguduse igapäevasest elust. Vastsete kristlaste elus toimusid suured muutused lühikese aja jooksul. Neil oli tarvis leida toetuspunkt. Sellepärast nad rääkisid üksteisele ja õpetasid uutele pöördunutele Jeesuse elust, õpetustest ja tegevusest; nad veetsid koos rohkesti aega, einestasid, palvetasid ja tähistasid pühaõhtusöömaaega. Nad aitasid abivajajaid ja jätkasid Jeesusest kui Messiast ja Päästjast kõnelemist ümbuskonna inimestele. Nende tunnistuse peale liitus nendega uusi inimesi, kes hakkasid Kristusesse uskuma. Vaata esimeste kristlaste elu kohta veel: Ap 4:32-35; 5:12-15; 9:31; 12:24.

- ✓ *Millele sina ennast igapäevaselt pühendad? Mis on need asjad, mis sinu elus võiksid olla kirjeldatavad kui igapäevased vaimulikud tegevused, mis sinu kui kristlase elu iseloomustavad ja jõudu annavad?*

Kõik siin nimetatud neli algkristlaste elu tunnust on seotud ühelt poolt tavapärase eluga, teiselt poolt oli sellel jumalateenistuse tähendus. Vestlusest olulistel teemadel saab õpetushetk, mis tutvustab Jeesust; kokkusaamise kogemusest saab Püha Vaimu osaduse kogemus; tavalise eine juurde kuulub vaimuliku tähendusega leivamurdmine; ja juutlikust palvehetkede rütmist kantud päevarutiinist saab kristliku kogukonna palveteenistus.

Apostlite õpetus on Jeesuse õpetus

Nemad püsisid apostlite õpetuses ja osaduses. Sõna „püsima” – *proskartereō* (kreeka k) – tähendab pidevat, korduvat tegevust, sama sõna kasutatakse 1:14 väljendis „olid püsivalt palves”. See tähendab isegi kangetaelselt mingi tegevuse juurde jääma. Jeesus ise kutsus jüngreid üles uusi kristlasi õpetama. (Mt 28:20) Ehkki Luukas ei ütle, mida täpselt õpetati, võime siiski kontekstist järeldada, et omavahel selgitati Jeesuse isiku ja tegevuse tähtsust, päästmise mõtet, kristliku elu suuniseid ja Jumala kuningriigi evangeeliumi sõnumit.

Esimesed kristlased püsisid osaduses – see andis jõudu

Osadus ehk kreeka keeles *koinonia* tähendab omavahelist jagamist, vestlust ja koosolemist, aga tähendab ka emotsionaalset lähedust ja sõprust. Uues Testamendis räägitakse muuhulgas Püha Vaimu osadusest (2Kr 13:14) ja Kristuse vere ja ihu osadusest pühaõhtusöömaajal (1Kr 10:16). Osadus on Pauluse üks lemmiksõnu. Seda on kasutatud isegi materiaalsete vahendite jagamise tähenduses. (2Kr 9:13) Salmis 45 viidatud igaühele vajaduste järgi jagamine ei tähenda ilmselt mingit kommunistlikku ühisomandit, vaid pigem seda, et varakamad kristlased müüsid vajaduse kerkides osa enda omandist ja saadud tulu kasutati ühiselt abivajajate heaks. Kogukonnal oli siin aga vajaduste märkamisel ja hindamisel ning sellele vastamisel oluline sõna kaasa rääkida. Oluline on siin tõdemus, et osadus puudutas ka kristlaste rahakotti, elu käegakatsutavat poolt, mitte ainult nende mõtteid ja usulauseid. Osadus tähendas mitte ainult toredat koosviibimist, vaid sedagi, et raskustesse sattunud usukaaslasid ei jäetud hätta, vaid neid abistati ja toetati.

- ✓ Kui tähtsaks pead külalislahkust evangeeliumi levikul ja koguduse tunnistustegevuses maailmas? Mida arvad külalislahkusest kui vaimuannist?

Ühised söömaajad ja leivamurdmine

Esimesed kristlased einestasid koos ja tavalise söömaaja osaks oli püha-õhtusöömaaja tähistamine (vrd 1Kr 11). Leiva murdmine – nagu tollal tavaks – kandis endas Kristuse eluandmise ja tema ihu murdmise sümboolikat. Kristlaste koosviibimise ja leivamurdmise juurde kuulus kindlasti neile tuttavaid usulisi elemente – kiituslaulud ja õnnistuspalved, millele nad andsid uue fookuse, Kristusele kui ülestõusnule koondumise tähenduse.

Ehkki templi sammaskäikudes või rikkamate koguduseliikmete suuremates kodudes võis koguneda suuremaid kristlaste hulki, kujunes välja osadus „kodukogudustes”, mida võiks võrrelda tänapäevaste kodugruppidega. Siira südamega einestamine (s 46) tähendab ühemõttelisust, teeskluse puudumist, lihtsust ja lahkust.

Esimest kogudust iseloomustas tugev palveel

Kristlased palvetasid omaette ja koos teiste kristlastega. Näib, et paljud esimesed kristlased säilitasid juudi palveajad oma päevarütmis ja käisid ka templis palvetamas ja Jumalat kiitmas (3:1, vrd 2:46, 22:17). Kindlasti palvetasid nad jõudu ja Jumala juhatust evangeeliumi edasijutustamisel. Me ei tea, kas nad kasutasid ka Meie Isa palvet; kindlaid andmeid selle palve kasutamisest on teise sajandi algusest. Mis oli kristlaste palve erinevus juutlikust palvetavast? – Kristlased olid veendunud Jeesuse õpetuse alusel, et palves on meil lähedane suhe Jumala kui Isaga (Mk 14:36). Selline palvesse suhtumine levis uute kristlaseks saanud inimeste hulgas, kes tulid juutlikust taustast, samuti nõ paganakristlased ehk kreeka kultuuritaustaga usklikud suhtlesid Jumala kui Abba-Isaga (Rm 8:15, Gl 4:6). Siiski oli suureks väljakutseks palve- ja üldse usu elu lahutamine templist ja juudi tavadest. See oli valuline õppetund esimestele kristlastele, nagu selgub 15. peatükis ja mujal Apostlite tegude raamatus. Siiski oli kristluse nõ lahtisidumine juutlusest võtmetähtsusega, et evangeelium leviks kultuuripiire ületavalt.

- ✓ *Mida sinu meelest tähendab väljend, et kristlased leidsid armu kogu rahva silmis (s 47)? Varsti hakkas mõningaid inimesi ärritama, et apostlid õpetasid rahvast (4:2, vrd 8:1). Millises suhtes on avalikkuse poolehoid ja tagakius kristlase ja/või koguduse elus?*

Tööleht

Kogudus kui osaduskond

Ap 2:42-47

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Millele sina ennast igapäevaselt pühendad? Mis on need asjad, mis sinu elus võiksid olla kirjeldatavad kui igapäevased vaimulikud tegevused, mis sinu kui kristlase elu iseloomustavad ja jõudu annavad?*
- ✓ *Kui tähtsaks pead külalislahkust evangeeliumi levikul ja koguduse tunnistustegevuses maailmas? Mida arvad külalislahkusest kui vaimuannist?*
- ✓ *Mida sinu meelest tähendab väljend, et kristlased leidsid armu kogu rahva silmis (s 47)? Varsti hakkab mõningaid inimesi ärritama, et apostlid õpetasid rahvast (4:2, vrd 8:1). Millises suhtes on avalikkuse poolehoid ja tagakius kristlase ja/või koguduse elus?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Võtmesalm päheõppimiseks

Ap 2:42

„Aga nemad püsisid apostlite õpetuses ja osaduses, leivamurdmises ja palvetes.”

Vastuseis evangeeliumile

Ap 4:1-31

Apostlite tegude raamatu 4. peatükk on jätkuks 3. peatükis toimunud sündmustele: Peetrus ja Johannes kohtavad templi lävel jalutut, kes palub neilt almust. Almust pole apostlitel anda, aga nad käsivad jalutul – Jeesuse Kristuse, Naatsaretlase nimel – tõusta ja kõndida. Mees tervenebki. (Ap 3:1-10) See tekitab rahvas imetust ja uudishimu, aga usujuhtides vastuseisu. Kui apostlid kokkutulnud rahvale templi sammaskäigus Jeesusest kui Messiasit kõnelevad, kogunevad nende pea kohale juba ametivõimude ebasoosingu tumedad pilved. Evangeelium põhjustab nii positiivset reaktsiooni kui ka vastuseisu. Kui lihtrahvas on veel positiivselt häälestatud, siis võim püüab esimeste kristlaste tegevust peagi maha suruda.

- ✓ Tuleta meelde mõni juhtum, kus pidid ametivõimudele oma tegevust selgitama või oma seisukohti kaitsma? Mida sa tundsid?

Arvamusliidrite vastuseis

Peetrus ja Johannes arreteeritakse templis, kuhu nad olid läinud palvetama ja kus tekkis vestlus Jeesuse üle. Templipealik ehk *stratēgos* (kreeka k) oli ilmselt mitte „turvaülem” tavalises mõttes, vaid ülempreestri järel autoriteedilt teine preester, kes vastutas korra eest templis. (s 1) Saduserid olid jõukad poliitilise mõjujõuga juudid, kellest paljud olid preestrid. Nad olid kreeka kultuurile avatumad kui mitmed teised usujuhid. Saduseride õptuslikuks seisukohaks oli surnute ülestõusmise eitamine, milles nad erinesid variseridest (Ap 23:8). Ülestõusmist eitasid nad seetõttu, et Tooras sellest juttu pole; nad pidasid seda hilisemaks kahtlase väärtusega uuenduseks. Ülempreester Hannas oli tollal ammu juba „emeeritus”, tegelik ülempreester ehk juudi kõrgeim usu- ja poliitiline juht oli Kaifas (ametis 18-37 pKr). Kaifas oli Hannase väimees. Peetrus ja Johannes viiakse süneedrioni ehk suurkohtu ette. See oli umbes 70 liikmest koosnev juutide „senat”, millele Rooma keisrivõim oli andnud suhtelise autonoomia, eriti juudi seaduste küsimustes.

Usujuhte kui tollaseid arvamusliidreid ärritas ja tegi murelikuks kristliku sõnumi kiire levik ja vastuvõtt rahva poolt. Paljud hakkasid uskuma, „ja mehi sai arvult umbes viis tuhat”. (s 4) Nelipühapäeva kolmele tuhandele oli veel kaks tuhat juurde lisatud. Lisaks naised ja noorukid. Ülempreestrid ja teised juhid olid mõni nädal varem osalenud poliitilistes mängudes, mis viisid Jeesuse Naatsaretlase hukkamiseni. Kas Peetruse ja Johannese vaigistamise taga on osalt süütunne? Võimalik, et süneedrioni ehk suurkohtu liikmeid tegi murelikuks seegi, et rahvas võib „käest ära minna”, rahutused aga toovad kaasa Rooma võimude sekkumise – mis omakorda vähendab juudi usujuhtide endi autoriteeti.

- ✓ *Kas oled nõus väitega, et need, kellel on formaalne juhiroll ja autoriteet, takistavad tavaliselt uuendusi? Miks? Too näiteid.*

Kannatus kui evangeeliumikuulutuse kaaslane

Tänapäeva on nimetatud „valuvaigistite ajastuks”. Esimeste kristlaste elus olid kannatus ja vastuseis igapäevased. Apostlite tegude raamatu 28 peatüki hulgas on ainult kuus, milles pole juttu tagakiusust. Kui keegi ütleb, et ta tahab elada ja uskuda nagu algkogudus, siis peab ta aru andma, kas ta on valmis ka samamoodi kannatama? Esimesed kristlased tõdesid: „Ja kõiki, kes tahavad elada jumalakartlikult Kristuses Jeesuses, kiusatakse taga.” (2Tm 3:12)

Selles peatükis on juttu mitut laadi tagakiusust: arreteerimine, ähvardamine, pädevuse kahtluse alla seadmine. Vaatame lähemalt viimast. Autoriteediprobleem peegeldub juba suurkohtu küsimuses: „Missuguse väega või millise nime abil olete seda teinud?” (s 7) Siin peitub kaks tähendusvarjundit: Milliste jumalate või maagiliste jõudude abil tervendasite jalutu? Mis õigus on teil selliseid asju teha? Pärast Peetruse julget selgitust Jeesus Naatsaretlase kohta, järgneb taas imestav kommentaar: need on ju õppimata ja lihtsad mehed, kuidas nad üldse usuteemadel suudavad arutleda? „Õppimata” ehk *agrammatos* (kreeka k), st inimene, kellel ei ole sügavate teemade lahkamiseks rabiinlikku haridust. „Lihtsad mehed” ehk *idiōtēs* (kreeka k), st inimesed, kellel ei ole süstemaatilisi teadmisi või ekspertiisi mingil elualal. Sama küsimus oli juudi õpetlastel ka Jeesuse kõnesid kuuldes: „Kuidas see tunneb Kirja ilma õppimata?” (Jh 7:15) Luukas kirjeldab Apostlite tegude raamatu aegse koguduse elu ja kuulutustöö efektiivsuse saladust: isiklik veendumus, Kristuse-kesksus, Püha Vaimu abi ja julgustus, palve, vastastikune kristlaste toetus üksteisele, osadus.

Suurkohus, ilmselt arvestades rahva üldist poolehoidu apostlitele, ähvardab neid ja laseb nad viimaks vabaks.

✓ *Arutle, milliseid seisukohti leidub sinule tuttavates usuringkondades teoloogilise hariduse vajalikkuse või mittevajalikkuse kohta. Mis sa ise arvad?*

Mõjusa evangelismi tunnused Ap 4. peatüki põhjal:

- *Jumala tõsiseltvõtmine ja Vaimu lähedalolu kogemus* – Peetrus oli „täis Püha vaimu”, kui ta vastas suurkohtu küsimustele.
- *Kartmatu tunnistamine* – apostlid ei häbene ega võbele Kristusest kõnelda. Tänapäeval on tarvis samasugust rahulikku julgust. Seda ei tohi segamini ajada agressiivsuse ega pealetükkivusega. Kuulajad „tundsids ära, et need mehed olid olnud Jeesuse kaaslased” (s 13).
- *Valmisolek kasutada iga võimalust evangeeliumi selgitamiseks* – apostlid on suurkohtu ees, kuid nende peamine mure ei ole, kuidas siit küll pääseda... Nad kasutavad võimalust oma usu tunnistamiseks. „Meil on ju võimatu jätta rääkimata seda, mida me oleme näinud ja kuulnud” (s 20) – st „meil on sisemine sund edasi jutustada seda, mida Jeesus tegi ja õpetas”.

- *Kuulekus Jumalale* – Peetrus ja Johannes olid kuulekad Jumalale. „Otsustage ise, kas Jumala ees on õige kuulata teid rohkem kui Jumalat?” (s 19)
- *Palve* – tunnistamise veendumus ja kartmatus sai toetust koguduse ühisest palvest ja osadusest. (s 23-31) Koguduse palve järel kõikus paik, kus nad koos olid, ja „nad täideti Püha Vaimuga ja nad kõnelesid Jumala sõna julgesti.” (s 31)

Tööleht

Vastuseis evangeeliumile

Ap 4:1-31

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Tuleta meelde mõni juhtum, kus pidid ametivõimudele oma tegevust selgitama või oma seisukohti kaitsma? Mida sa tundsid?*
- ✓ *Kas oled nõus väitega, et need, kellel on formaalne juhiroll ja autoriteet, takistavad tavaliselt uuendusi? Miks? Too näiteid.*
- ✓ *Arutle, milliseid seisukohti leidub sinule tuttavates usuringkondades teoloogilise hariduse vajalikkuse või mittevajalikkuse kohta. Mis sa ise arvad?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 4:20

„Meil on ju võimatu jätta rääkimata seda, mida me oleme näinud ja kuulnud.”

Kahepalgelisuse ohud

Ap 4:32-5:11

Kogudusest on seni räägitud Apostlite tegude raamatus kui jõuliselt kasvavast osadusest – sisemistest katsumustest ei ole seni juttu olnud. Välist tagakiusu on kristlased küll kogenud, aga sellega on taas kaasnenud Püha Vaimuga täitmine (nt Ap 4:31), misjärel on kogudus kuulutanud taas julgelt Jumala Sõna. Kuid kogudus ei kohta ainult väliseid katsumusi, vaid ka sisemisi katsumusi. Üks sisemistest katsumustest on see, kui ohtu satub sõnade ja tegude ühtsus, ausus, ehtne usk ja hoolimine. Kahepalgelisus ja kaksikelu on koguduses nii hukutav, et Jumal sekkub Apostlite tegude raamatu kohaselt otsustavalt ja karmilt. Hananiase ja Safiira lugu illustreerib seda.

- ✓ *Tuleta meelde mõni olukord, kui otsustasid rääkida tõtt, isegi kui see oli raske? Miks see oli nii raske? Mida tundsid siis, kui olid siiski tõtt rääkinud?*

Positiivne näide. Ehtne hoolimine: Barnabas

Mõnikord jääb lugejal märkamata, et Hananiase ja Safiira lugu on seotud Ap 4:32-37. Siin räägitakse siirast ja ehtsast hoolimisest, millele on võõras silmakirjalik kalkuleerimine. Positiivse näitena on juttu Barnabasest, kes teenis kogudust oma andide ja võimalustega. Barnabase näide on ilmselt välja valitud mitmete näidete hulgast – vahest ka seetõttu, et Barnabasest on Apostlite tegude raamatus hiljem palju juttu (Ap 9, 11, 14, 15), ja temast kujunes usaldusväärne ja isetu koguduse kaastööline ja teiste toetaja ning abiline. Põllu müümine ja raha apostlite ette toomine on kooskõlas tema iseloomuga.

Barnabas ehk Julgustuse poeg

Tollases juudi kultuuris oli tavaks inimest nimetada mingi tema omaduse või tunnuse järgi. Kreeka sõna *paraklēsis* on tõlgitud „julgustus”. Nime võib tõlkida ka „prohvetluse poeg”. Ilmselt teenis Barnabas oma

- ✓ Kui sina saaksid päranduseks või kinnisvara müügist kenakese summa, mida sa saadud rahaga teeksid?

nime nii isikuomaduste kui ka kõnelemise-jutlustamise tõttu (heebrea k *bar* – poeg, *nabi* – prohvet). Võrdle: kreeka keelne sõna *paraklētos* tähendab „see, kes on kutsutud kõrval seisma”, viidates kellelegi, kellele võib toetuda; siit aktiivsemad vormid: julgustaja, trööstija, nõuandja. 1Jh 2:1 nimetab Jeesust sama sõnaga – tõlgitud „eestkostja”. Jeesus ütles oma jüngeritele, et ta saadab „teise parakleedi ehk lohutaja-julgustaja” (Jh 14:26). Barnabase tegevuse ja omaduste ning Kristuse ja Püha Vaimu tegevuse vahel tekib huvitav paralleel. Vahest on nii, et see, kes julgustab teisi, teeb midagi, mis on omane Pühale Vaimule, ta teeb Püha Vaimuga koostööd, ta tegutseb Vaimus.

Barnabast nimetatakse leviidiks – ja Vana Testamendi reeglite järgi ei tohtinud olla leviidil varandust. On kaks võimalust: kas seda reeglit Jeesuse ajal enam nii rangelt ei järgitud või müüs Barnabas oma matusespaiga. Igatahes, tema tegu tähistas hoolimist ja algkoguduse vaimu: „usklike kogul oli üks süda ja üks hing”. (4:32)

Negatiivne näide. Kahepalgelisus – Hananias ja Safiira

Hananias ja Safiira tegu iseloomustatakse sõnaga „kõrvale toimetama” ehk „ärandama”, „varastama”. See on üllatav, sest raha põllu eest oli nende oma, ja Peetrus rõhutab samuti: „...eks see sinu käes olnud su oma ja

müüdunagi sinu meelevaldas”. (5:4) Neil ei olnud kohustust oma vara ära anda. Hananias ja Safiira jätsid mulje, et nad annavad kõik ära, kuid soovisid säilitada võimu (vähemalt osaliselt) selle üle. – Nii on nende põhipatt mitte see, et nad osa endale jätsid, vaid see, et nad valetasid. Valetamise eesmärgiks paistab olevat mõjuvõimu suurendamine, tunnustuse saavutamine. Mõned piibliuurijad väidavad, et Hananias ja Safiira ei uskunud koguduse allesjäämisesse – olid ju esimesed raskused juba tekkinud. Nad nõ hajutasid riske: osalt tugevdasid positsioone koguduses, teisalt jätsid endale raha varuks, kui kogudusega peaks halvasti minema.

Ebaausus, isekad motiivid, kaksikmäng koos pettusega – see on nii tõsine asi, et Jumal sekkub ränga kohtumõistmisega: Hananias ja Safiira langevad surnult maha.

- ✓ *Vali üks järgmistest teemadest. Aruta seda väikerühmas või naabriga. 1) Millised võimalused ja millised ohud käivad kaasas rahaga (1Tm 6:10)? 2) Vaata väljendeid „Usklike kogul oli üks süda ja üks hing” (Ap 4:32) ja „Sa ei ole valetanud inimestele, vaid Jumalale” (Ap 5:4). Kas ja kuidas ohustab kahepalgelisus ja kaksikmäng tänapäeva koguduse elu?*

Jumalakartus valdas kogudust ja kogukonda

Ühe piiblikommentaari autor väidab, et nii ränk karistus on pigem seotud viimse kohtupäeva kui tavalise koguduse eluga. Jumal ei rakenda tavaliselt lõplikke kohtuotsuseid armuajal – ta on pikameelne. Aga ilmutusajaloo pöördelistel momentidel on Jumal väga tõsisesttegevvalt sekkunud: algkoguduse aeg oli kahtlemata pöördeline. „Vahest me ei näe sellist kohtuotsust tänapäeval, aga Jumal on üks kord ja selgesti väljendanud, mida ta arvab pettuse patust,” rõhutab piibliteadlane Ajith Fernando.

Laiem kontekst Apostlite tegude raamatus annab tunnistust, et koguduse jumalakartus suurenes, samuti suurenes aukartus Jumala vastu kogukonnas. Patt on tõsine asi. Jumalaga arvestamine on tõsine asi. Päästekuulutus, soe osadus koguduses, ei ole lahutatud aukartuse õhkkonnast. Nagu on öeldud kirjas heebrealastele: „teenigem Jumalat talle meelepärast allaheitlikkuse ja aukartusega”. (Hb 12:28) Tasub panna tähele, et Apostlite tegude raamatus esineb siin esimest korda sõna „kogudus” ehk *ekklēsia* (kreeka k). (s 11) Järgneb kirjeldus kristlaste aktiivsest tegevusest rahva seas. (s 12-16)

John Wesley on öelnud: „Teeni nii palju kui võimalik, säästa nii palju kui võimalik, anna ära nii palju kui võimalik.” Võiks lisada... ja tee seda ausalt, suuremeelselt ning siiralt.

Tööleht

Kahepalgelisuse ohud

Ap 4:32-5:11

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Tuleta meelde mõni olukord, kui otsustasid rääkida tõtt, isegi kui see oli raske? Miks see oli nii raske? Mida tundsid siis, kui olid siiski tõtt rääkinud?*
- ✓ *Kui sina saaksid päranduseks või kinnisvara müügist kenakese summa, mida sa saadud rahaga teeksid?*
- ✓ *Vali üks järgmistest teemadest. Aruta seda väikerühmas või naabriga. 1) Millised võimalused ja millised ohud käivad kaasas rahaga (1Tm 6:10)? 2) Vaata väljendeid „Usklike kogul oli üks süda ja üks hing” (Ap 4:32) ja „Sa ei ole valetanud inimestele, vaid Jumalale” (Ap 5:4). Kas ja kuidas ohustab kahepalgelisus ja kaksikmäng tänapäeva koguduse elu?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 4:32

„Ja usklike kogul oli üks süda ja üks hing ning keegi ei öelnud oma vara kohta, et see on tema oma, vaid kõik oli neil ühine.”

Stefanose märtrisurm

Ap 6:8-15; 7:54-8:1

Kõik, mida teame Stefanose kohta Piiblist, leiame siitsamast Apostlite tegude raamatust. Tõenäoliselt oli Stefanos kreeka keelt kõnelev juut, kelle nimi kreeka keeles tähendab „pärg” või „kroon”. Stefanos tunnistas Kristusest kõigega, mistal oli ja kes ta oli – isegi oma eluga. Mõnes kirikus on tal ajalooline tiitel: esimärter.

- ✓ *Kas sinu nimel on tähendus? Mis on see üks sõna, millega sa tahaksid oma elu kirjeldada?*

Stefanos vangistatakse

„Vabakslastute sünagoogi” (Ap 6:9) all mõistetakse juute, kes olid orjusest või vangistusest siirdunud jälle oma kodumaale. Mitmesuguste sõdade tõttu, mis viisid lõpuks Palestiina alistamiseni Rooma Impeeriumi

alla (63 eKr), sattusid paljud juudid orjadena impeeriumi pealinna Rooma ja mujalegi. Nüüd, olles saanud orjusest vabaks, tulid paljud neist tagasi Jeruusalemma ja teenisid Jumalat koos oma saatusekaaslastega, moodustades eraldi sünagooge. Needsamad juudid vaidlesidki nüüd Stefanosega.

Leidmata Stefanoses otsest süüd, püüdsid nad leida valekaebusi, et teda rünnata. (Ap 6:11-14) Juutide süüdistuses jääb kõlama väide, et Stefanose sõnade järgi hävitab Jeesus nende püha paiga ehk templi ning muudab Moosese seadused. See väide pärines valesüüdistusest, mis esitati Jeesusele tema kohtumõistmisel. (Mk 14: 57-59) Vrd Lk 21:6, kus Jeesus küll räägib templi hävinemisest, kuid kindlasti ei luba Jeesus seda ise maha kiskuda. On vana tõde, et väited muutuvad, kui neid edasi antakse. Selline templi hävitusele viitav mõttekäik – olgu õige või vale – ärritas nii kreeka kui ka heebrea keelt kõnelevaid juute. On võimalik, et Stefanos rõhutas oma kõnelustes juutidega neid aspekte Jeesuse õpetusest, mida juutidel oli raske omaks võtta. Jeesus kritiseeris Moosese seaduste omaaegset tõlgendamist ning ennustas tõesti ette templi hävitamist.

Juudid läksid isegi nii kaugele, et võtsid Stefanose kinni, viisid Suurkohtu ette ning esitasid sealgi valesüüdistusi tema kohta. Kuid Jeesus oli lubanud oma jüngritele abi, andes neile tarkuse (Lk 21:15) ja Vaimu (Lk 12:12). Nii ka juudid märkasid, et nad ei suutnud vastu seista tarkusele ja Vaimule, kelle läbi Stefanos rääkis. (Ap 6:10) Varakristlik kogudus elas tõeks seda Jeesuse lubadust.

✓ *Millised kaks omadussõna kirjeldavad sinu usuelu kõige paremini? Mis oleks sinu elus teisiti, kui sa oleksid rohkem täis „tõde ja Vaimu”?*

Ap 6:15 mainitakse Stefanose palet, mis oli otsekui ingli pale. See võrdlus võib viidata inimesele, kes on Jumalale väga lähedal ja otsekui peegeldab Jumala au ja hiilgust. Kui Mooses tuli alla Siinai mäelt, siis ta pale hiilgas kõneluse tõttu Issandaga. (2Ms 34:29) Stefanose pale tunnistas sellest, kellelt ta sai inspiratsiooni, et esitada oma kaitsekõne Suurkohtu ees.

Stefanose surmamine

Stefanose sõnavõtt ärritas juute niivõrd, et nad käitusid ettearvamatult ja mitte nii nagu juutide kohtupidamine tavapäraselt ette nägi. Stefanose märtrisurm leidis aset aastal 31 või 32, olles eelduseks kristluse kui iseiseisva, juutlusest lahku areneva usundi tekkimisele – lõhe judaismi ja

kristluse vahel muutus ületamatuks, ning juudid, kes olid saanud kristlasteks, hakkasid ennast üha enam sünagoogi elust eraldama.

Stefanose nägemus Jeesusest Jumala paremal käel viitab otseselt psalmile 110, mis ütleb: „Issand ütles minu Issandale: „Istu mu paremale käele, kuni ma panen su vaenlased su jalgealuseks järiks!”” (Ps 110:1) Stefanose nägemuses Jeesus aga mitte ei istu, vaid seisab Jumala paremal käel. Seda väikest seika on tõlgendatud mitmeti: Jeesus seisab, et tervitada Stefanost; Jeesus tõusis, et teha eestpalvet Stefanose eest; Jeesus tõusis, et tulla Stefanosele appi; Jeesus seisab püsti otsekui Stefanose kohtumõistmise tunnistaja ja tema kaitsja. Arvamusi on veelgi, aga ühes võime olla kindlad: Jeesus Isa paremal käel osaleb aktiivselt oma rahva elus ja kannatustes.

Ap 7:56 ütleb Stefanos: „ennäe, ma näen taevaid avanevat ...”. Selline keelekasutus viitab nägemuse kirjeldamisele (vrd Hs 1:1, Jh 1:51, 1Ms 28:12). Taevas avanes esimest korda, ja Jumal tuli inimeste juurde Pojana. Kui nüüd Jeesus on taas Isa juures, avanevad taevad uuesti - Jeesus osaleb tema järgijate eludes. Samas salmis kasutab Stefanos Jeesuse kohta hästi tuntud väljendit „Inimese Poeg”. See on üks vähestest kordadest väljaspool evangeeliume, kus Jeesust selliselt nimetatakse (vt Ilm 1:13; 14:14). Jeesus ise nimetas ennast Inimese Pojaks seoses tulevate kannatustega, mida ta pidi taluma. Stefanos võis tahta rõhutada, et see, keda ta nägi Jumala paremal käel, oli seesama kannatav Inimese Poeg, kelle juudid olid surmanud.

Surmanuhtluse läbiviimise eelduseks Rooma provintsi aladel oli Rooma kohaliku valitseja luba. Juudid aga eiravad seda nõuet ja tormavad vihast pimestatuna Stefanost kividega surnuks viskama. Vana Testamendi kohaselt oli Jumala teotamise karistuseks kividega surnuks viskamine. (3Ms 24:16) Stefanose kõne ja nägemus pidi juutide jaoks kõlama nii ennekuulmatu ja suure jumalateotusena, et nad ei vaevunud isegi omavahel seda arutama ega hääletama, vaid olles kindlad Stefanose patus, tapsid ta.

Stefanose viimased sõnad enne oma märtrisurma peegeldavad Jeesuse enda sõnu. „Issand Jeesus, võta mu vaim vastu” (vrd Lk 23:46) ja „Issand, ära pane seda neile patuks!” (vrd Lk 23:34).

- ✓ *Peetruse kaitsekõne tõi inimesi usu juurde. Stefanose kaitsekõne viis ta surma. Mida see fakt räägib meile „edukusest” Jumala teenimisel?*

Tööleht

Stefanose märtrisurm

Ap 6:8-15; 7:54-8:1

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Kas sinu nimel on tähendus? Mis on see üks sõna, millega sa tahaksid oma elu kirjeldada?*
- ✓ *Millised kaks omadussõna kirjeldavad sinu usuelu kõige paremini? Mis oleks sinu elus teisiti, kui sa oleksid rohkem täis „tõde ja Vaimu”?*
- ✓ *Peetruse kaitsekõne tõi inimesi usu juurde. Stefanose kaitsekõne viis ta surma. Mida see fakt räägib meile „edukusest” Jumala teenimisel?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Võtmesalm päheõppimiseks

Ap 7:55

„Stefanos aga, täis Püha Vaimu, vaatas ainiti taevasse ja nägi Jumala kirkust ning Jeesust seismas Jumala paremal käel.”

Isiklik evangelism

Ap 8:26-40

Apostlite tegude raamatu 8. peatükis on juttu, kuidas Filippus kuulutas rahvale Kristust Samaaria linnas. Näib, et esimeste kristlaste hulgas oli neid, „kes olid tagakiusamisel hajutatud” ja oma rännakutel kuulutasid evangeeliumi. (Ap 8:4) Apostlid püsisid peamiselt Jeruusalemmas, ja alles hiljem, kuuldes Filippuse tööst Samaarias ja sealsetest pöördunutest, läkitab kogudus Peetruse ja Johannese Samaariasse tööd mõneks ajaks jätkama. See piiblitund räägibki nn „rändevangelistidest”, kes loovad inimestega kontakte seal, kuhu nad iganes lähevad. Selline evangelist oli Filippus. Tema kohtumine Etioopia kuninganna kojaülemaga annab aimu, kuidas evangeelium levis esimesel sajandil inimeselt inimesele.

- ✓ *Kuidas sina tavaliselt reisisid aega kasutada? Kas sul on välja kujunenud otstarbekad tegevused reisil olles või vaatad, kuidas asjad kujunevad?*

Filippuse läkitamine Etioopia kojaülemale juurde

Filippuse ja kojaülemale lugu võtab Apostlite tegude raamatus samapalju ruumi kui kirjeldus evangeeliumikuulutusest Samaarias. Vahest võib siit järeldada, et isiklik evangeeliumi tunnistamine on sama tähtis kui avalik jutlustamine. Meile ei öelda, kus Filippus oli, kui ta sai käsu minna lõuna poole Jeruusalemma. (s 26) Täpsemalt läks tee „Gaza poole” Jeruusalemmast edelasse. Võimalik, et Filippus oli selleks ajaks juba Jeruusalemmas, mitte enam Samaarias. Salmi mõte on – Jumal juhib Filippuse otseste suuniste abil kohtuma kojaülemaga!

Filippusel võis olla kartus pöörduda nii suursuguse reisija poole. Tõllaga reisisid tollal ainult väga jõukad ja kõrgel positsioonil olevad inimesed. See oli nagu tänapäeval luksusauto. Sotsiaalne erinevus oli Filippuse ja Etioopia kojaülemale vahel mitte ainult tunda, vaid ka näha. Siiski – Filippus ei pörku tunnistamisest tagasi.

- ✓ *Mis sa arvad, kas Jumalast ja Kristuse päästetööst rääkimiseks on tarvis üleloomulikke selgust või mingit erilist läkitust? Miks? Põhjenda oma arvamust.*

Etioopia kojaülema huvi ainujumala vastu

Etioopia kojaülemat nimetatakse eunuhhiks, mis võib tähendada eunuhhi füüsilises mõttes või üldnimetust kuningliku õukonna usaldusväärse töötaja kohta. (s 27) Tema rolli võib võrrelda rahandusministri ametiga – ta valitses kogu kuninganna varanduse üle.

Etioopia – vanas Testamendis Kuusimaa (nt 1Ms 2:13) – oli piirkond, mis tänapäeval hõlmab Lõuna-Egiptust ja Sudaani. Vanal ajal peeti seda „maailma ääreks”. Nii et misjonikäsk, et evangeeliumi tuleb kuulutada „ilmamaa äärteni”, saab siin omamoodi tõeks. „Ilmamaa ääred” tulevad lausa Jeruusalemma Jumalat kummardama. Kojaülemal oli Jesaja raamat kaasas – see oli juba iseenesest terve varandus. Ta luges ja püüdis mõista. Järelikult võis ta olla jumalakartlik pagan või proselüüt.

Filippuse tunnistus

Tollal loeti peaaegu alati kõva häälega ja sellepärast Filippus kuulis, mida tõllas istuja luges. Kojaülem luges varakoguduse üht lemmikteksti Messiasist – Js 53:78. Paistab, et kojaülemal on teksti mõtte vastu suur huvi, ta palub, et Filippus seda talle seletaks. (s 31) Järgnevas vestluses on kojaülem huvitatud, kellest on kirjakohas juttu. Ilmselt oli neil käepärast ka ülejäänud Jesaja 53 tekst. Et Messias on samal ajal kannatav sulane, see oli juutlikus arusaamas ennekuulmatu – Messias pidi olema triumfeeriv ja võidukas. Kuid just selles paradoksis on evangeeliumi saladus.

Kojaülem alustab ise juttu ristimisest (s 36), see ei ole Filippuse initsiatiiv. Võimalik, et Etioopia kojaülem oli kursis juutlike ristimistavadega – ristimisega tähistati näiteks pagana juudiisku pöördumist. Siin tekstis on ristimisel aga Kristusesse uskumise ja tema kui Messia poole pöördumise tähendus. Kojaülema ristimine oli Filippuse jaoks julge samm. Nad olid ju alles kohtunud. Peale selle, alles oli Siimon Samaarias saanud ristitud, ja siis soovinud saada Püha Vaimu üleloomulikke võimeid raha eest. (s 13, 18-24) Nii et segadusi seoses ristimisega ja pärast ristimist oli algkoguduse aegadelgi... Siiski täitis Filippus kojaülema soovi.

Järgneb kirjeldus sellest, kuidas Filippus võeti Issanda Vaimu poolt ära, kuid kojaülem „läks oma teed edasi rõõmuga” (s 39). Filippus jõudis Kaisareasse, kus ta elas ka umbes 20 aastat hiljem. (Ap 21:8) Siis nimetatakse teda „evangelist Filippuseks”.

- ✓ *Mida sinu arvates võiks õppida isikliku evangelismi kohta Filippuse kohtumisest kojaülemaga? Selgita lähemalt, mida sa võiksid rakendada selle loo eeskujul oma inimsuhetes ja kohtumistes.*

Piiblis ei ole Etioopia kojaülemast rohkem juttu, aga kirikuisa Irenaeus ütleb, et kojaülem oli hiljem Etioopias misjonär. Inglasest teoloog ja kuulus apologeet Michael Green on öelnud: „Varakogudus kasvas peamiselt isikliku evangelismi tulemusel.”

Tööleht

Isiklik evangelism

Ap 8:26-40

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Kuidas sina tavaliselt reisisid aega kasutada? Kas sul on välja kujunenud otstarbekad tegevused reisil olles või vaatad, kuidas asjad kujunevad?*
- ✓ *Mis sa arvad, kas Jumalast ja Kristuse päästetööst rääkimiseks on tarvis üleloomulikku selgust või mingit erilist läkitust? Miks? Põhjenda oma arvamust.*
- ✓ *Mida sinu arvates võiks õppida isikliku evangelismi kohta Filippuse kohtumisest kojaülemaga? Selgita lähemalt, mida sa võiksid rakendada selle loo eeskujul oma inimsuhetes ja kohtumistes.*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Võtmesalm päheõppimiseks

Ap 8:30-31

„„Kas sa ka aru saad, mida sa loed?” – Tema vastas: „Kuidas ma võin aru saada, kui keegi mind ei juhata?””

Sauluse pöördumine

Ap 9:1-22

Sauluse lugu Apostlite tegude raamatus algab mõned peatükid varem – Stefanose jutluse ja märtrisurma kirjeldusega lõimunult. Saulus kuulis Stefanose innustunud kõnet, mis ilmselt talle, nagu teistelegi kuulajatele, südamesse lõi; ta nägi pealt Stefanose hukkamist ning just tema jalge ette panid tunnistajad oma rõivad. Piibel lisab neutraalses toonis: „Saulus oli samuti tema hukkamise poolt.” (Ap 8:1) Nüüd on juttu Sauluse pöördumisest. Ühes suunas läinud ja mõelnud mees teeb kannapöörde. Pöördumisest Jumala poole see piiblitund räägibki.

- ✓ *Mõttele mõnele suurele muutusele oma elus. Mis see oli? Mis muutus? Kas see muutus on jäänud püsima?*

Saulus kui kristlaste tagakiusaja

Sauluse hoiakut kristlaste suhtes väljendab 9. peatüki alguses väljend, et ta „ikka veel paiskas tapmisähvardusi”. Ta oli innukas ja väljendas oma tegutsemisega, et see uus eksiõpetus peab kaduma – see on liiga ohtlik, et jääda ja vaibuda. Sauluses oli noore mehe ägedust, aga ka innukust seista esiisade traditsioonide eest ja talumatust jumalapilkamise suhtes. Ta polnud ükskõikne! Karl Gustav Jung põhjendab sellist innukust „varjatud kahtluste kompenseerimisega.” Kas on võimalik, et Saulus oli tegelikult ka ise hakanud kahtlema oma seisukohtades, kuid ta ei julgenud seda tunnistada ja muutus nii veelgi ägedamaks juutliku traditsiooni kaitsjaks?

Me teame Saulusest niipalju, et ta oli pärit Tarsosest, Kiliikia pealinnast, mis tänapäeval on Lõuna-Türgi aladel. Hariduse sai Saulus Jeruusalemmas.

Pöördumine Damaskuse teel

Damaskus oli vana linn, kus elas kümneid tuhandeid juute ja oli mitmeid sünagooge. Apostlite tegude raamatus esineb väljend „need, kes käisid teel” kuuel korral. Kristlased – eelkõige juudikristlased – hakkasid ennast nimetama „usuteel käijateks”, „teelolijateks”.

- ✓ *Kas sinul on kogemusi usu suhtes väga vaenulike inimestega? Kuidas selles olukorras käituda? Mis on sellise vaenulikkuse põhjused?*

Saulusele osaks saanud ilmutuses hüüdis Jumal teda kahel korral „Saul, Saul!” – samamoodi kõnetab Jumal inimesi Vanas Testamendis. Võimalik, et see oli Saulusele märguanne, et Jumal kõnetab teda, sest seos Vana Testamendi keelekasutusega pidi olema talle tuttav. Samuti ilmus Vanas Testamendis Jumal sageli valguses. Sauluse küsimusele „Issand, kes sa oled?” kõlab vastuseks: „Ma olen Jeesus, keda sa taga kiusad.” (s 4-5) Koguduse kiusamist ja Jumala tagakiusamist ei saa eristada. Samas võis just nime „Jeesus” kasutamine tuua kõik Jeesuse hiljutisest maapealsest elust räägitu Sauluse vaimusilma ette – Jeesus elas tõesti, nii nagu ta jüngrid olid väitnud. Milline vaatenurga muutus! Muutus arusaamine, mõtlemisviis, aga koos sellega muutusid ka emotsioonid. Elusuuna ja väärtuste ümberhindamist võib nimetada meeleparanduseks.

See pöördumise kogemus oli nii tugev, et ka Sauluse keha ei suutnud seda ilmselt taluda, Saulus langes maha, jäi pimedaks... Muutus oli nii valdav ja kaugeleulatuvate tagajärgedega, et Saulust hakatakse peagi hüüdma uue nimega – Pauluseks.

- ✓ *Pöördumine Jumala poole võib toimuda kiiresti või aegamisi. Milline on olnud sinu või mõne sinu lähedase usuline pöördumine? Kirjelda sellega kaasnenud muutusi, tundeid.*

Hiljem, 1Kr 15:8 kirjeldab Paulus seda sündmust järgmiselt: „Aga kõige viimaks näitas ta ennast ka minule kui äbarikule.” Algkeeles vihjab siin kasutatud väljend raseduse katkemisele, enneaegsele sünnile. See võib viidata faktile, et ta ei saanud ennast jüngrina kolm aastat Jeesuse kõrval apostli missiooniks ette valmistada, vaid pidi otsekui „enneaegsena” tööle asuma. Kirjakohas 1Kr 9:1 kasutab Paulus oma pöördumise sündmust ja sellega kaasnenud nägemust kui apostliks olemise õigustust: „Eks ma ole apostel? Eks ma ole näinud Jeesust, meie Issandat?”

Ka Saulus-Paulus vajab abilist: Hananiase teenimistöö

Hanania oli ilmselt sobiv inimene pöördunud Saulusega suhtlema ja teda juhatama. Tema kohta öeldakse, et ta oli „Seaduse järgi vaga mees, kel oli hea tunnistus kõigi sealsete juutide poolt”. (Ap 22:12) Hananiasele öeldakse: „Sest vaata!” (s 11) See väljend tähendab, et järgneb midagi üllatavat ja tähtsat, mida tasub tähele panna. Mis see oli? Esiteks, et Saulus palvetab, ja teiseks, et ta on oma nägemuses näinud, et Hanania tuleb teda aitama. Hananiase kõhklus on arusaadav (s 13-14), kuid ta kuuletub pärast Jumalalt saadud selgitusi. Nii läheb Hanania, leiab Sirge tänava, nagu teda juhatatud, ja maja, kus Saulus viibis. Hanania pöördub Sauluse poole sõnadega „Saul, vend”, mis näitab tema hoolivat suhtumist ja ilmselt kõhklustest ülesaamist külastatava suhtes. (s 17)

Olles üleelamustest toibunud, laskis Saulus-Paulus end ristida ja hakkas jutlustama. (s 21) Kuulajad „jahmusid” sellest, et ta kuulutas, et Jeesus on Jumala Poeg. Ta kasutas oma apologetikaoskusi ja retoorilisi võimeid nüüd Jeesusest tunnistamiseks.

Ära kunagi kaota usku, et radikaalne muutus on võimalik: Saulusest võib saada Paulus.

Tööleht

Sauluse pöördumine

Ap 9:1-22

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Mõttele mõnele suurele muutusele oma elus. Mis see oli? Mis muutus? Kas see muutus on jäänud püsima?*
- ✓ *Kas sinul on kogemusi usu suhtes väga vaenulike inimestega? Kuidas selles olukorras käituda? Mis on sellise vaenulikkuse põhjused?*
- ✓ *Pöördumine Jumala poole võib toimuda kiiresti ja aegamisi. Milline on olnud sinu või mõne sinu lähedase usuline pöördumine? Kirjelda sellega kaasnenud muutusi, tundeid.*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 9:5-6

„Aga tema ütles: „Isand, kes sa oled?” Ja hääli vastas: „Mina olen Jeesus, keda sa taga kiusad. Kuid tõuse püsti ja mine linna, seal öeldakse sulle, mida sa pead tegema.”

Korneeliuse ja Peetruse nägemused

Ap 10:1-23

Korneeliuse ja Peetruse nägemused ja järgnevad sündmused on ilmselt Apostlite tegude raamatu autori jaoks väga olulised, sest need hõlmavad suure osa kirjutatud tekstist: terve 10. peatükk kuni 11:18. Apostlite tegude aja koguduste juhid pidid õppima olulise õppetunni: „Siis on Jumal ka paganatele andnud meelega paranduse eluks.” (Ap 11:18) Algkogudus pidi kohe alguses läbi tegema õppimisülesande; evangeeliumi edenemine nõudis mõtteviisi muutust. Kogudus ei tohtinud takerduda teisejärguliste tavade küttesse, juutliku kombetäitmise kammitsasse. Evangeelium ületab piire – kuigi mõnikord on see raske ja ettearvamatu. See kirjatekst jutustab sellest.

- ✓ Milliseid toite sa lapsena keeldusid söömast ja milliseid toite sa väga armastasid? Milles seisneb meie ja Piibli aja toidueelistuste põhimõtteline erinevus või milles on sarnasusi?

Korneeliuse nägemus

Ehkki Peetruse nägemus on oluline, algab Jumala suunav tegevus hoopis Korneeliuse nägemusega. Korneelius elas Kaisareas, mis oli sadamalinn, nimetatud keiser Augustuse auks (vt Lisa 1). Kaisarea oli Rooma kultuuri keskus, selles oli isegi keisrile pühendatud tempel. Juudid vihkasid Kaisaread, nimetades seda „Edomi tütreks” – elanikkonna hulgas olid juudid seal vähemuses. Josephuse järgi algas Juudi sõda aastal 66 pKr just siit, juutide ja roomlaste vahelise tüli tulemusena, misjärel Rooma sõjavägi olevat Kaisareas kogu juudi elanikkonna – umbes 20 000 inimest – surmanud.

Eestikeelne piibel ütleb, et Korneelius oli kuni 600-mehelise väeüksuse ülem, Itaalia kohordi pealik. (s 1) Korneelius ja tema pere oli vaga ja jumalakartlik. See võib olla tehniline termin, tähistamaks juudiusku pöördunud, kuid mitte ümberlõigatud paganat. See võis olla ka üldine termin juudiusu pooldaja kohta. Igatahes iseloomustab Korneeliuse vagadust kaks asja: palve ja lahke almuste andmine. Korneeliuse nägemus kella kolme paiku päeval viitab juutide palveajale. Ingel, kes Korneeliusele ilmub, juhendab teda, et ta kutsuks Peetruse Joppast enda juurde. (s 5-6) Ehkki ei öelda, mis põhjusel tuleks Peetrus kutsuda, kuuletub Korneelius otsekohe. Ta saadab Peetrust otsima need, kes jagavad tema vaateid ja on ta lähedased usaldusalused.

✓ *Milles võiks Korneelius olla meile täna eeskujuks? Arutle ja sõnasta 2-3 asja.*

Peetruse nägemus

Peetrusele anti taevariigi võtmed (Mt 16:19), tema jutluse peale pöördus nelipühapäeval 3000 meest. Seejärel jutlustas Peetrus Samaarias. Ja nüüd taas on tal oluline roll evangeeliumi levikul, seekord väljapoole juudiussuliste piire. Vahest tähendabki „taevariigi võtmete omamine” tema võtmerolli evangeeliumi levikul? Ta ületab oma eelarvamused, reisib Kaisareasse, kuulutab evangeeliumi. Peetrus läheb teele Joppast, sealtsamast, kus Joonas omal ajal pani Jumala ülesandele vastu. (Jn 1:3)

Peetrus on maja lamedal katusel – see oli juutide palvepaik. Kuid ta palvetab keskpäeval, mis ei olnud juutide palveaeg. Katusele pääses tavaliselt maja välisküljel oleva trepi kaudu. Katus oli maja tegevusest ja askeldustest kõrval ja seega rahulik koht. Võimalik, et meretuul muutis seal olemise jahedamaks.

Peetrus sai oma nägemuse siis, kui ta on näljane. Loomad, mida ta nägi nägemuses, olid väga erinevad, nii puhtad kui ebapuhtad, juutidele söögiks lubatud ja mittelubatud. Kui tal kästakse süüa, siis ta ütleb Issandale kindla ei. Siin on kaks vastuolu. Korneelius, pagan, kuuldes ingli häält, kuuletub otsekohe, Peetrus mitte. Teine vastuolu seisneb selles: Peetruse sõnakasutus näitab, et ta on teadlik, et Jumal räägib temaga. Ometi keeldub Peetrus söömast. See on jätkuvalt kristlaste väljakutse: harjunud tavad panevad meid mõnikord kategooriliselt Jumala sõna juhustest keelduma. Ei, Issand...! Toidureeglid ei olnud lihtsalt menüü küsimus, vaid identiteedi küsimus.

Peetrus pidi õppima, et mida Jumal on puhtaks teinud, see ei ole tõesti ebapuhas (vrd Mk 7:5-23). See õppetund muutis ta käitumist. Vahest aitas see nägemus Peetrusel mõista ka Jeesuse sõnu. Piibliteadlane ja kaasaegse piiblitõlgenduse üks suunanäitaja Frederick Fyvie Bruce on öelnud: „Loomad selles nägemuses on võrdumiks inimestest. Peetrust valmistatakse ette, et ta võtaks vastu Korneeliuse küllakutse.” Ühtki rahvusgruppi ega inimrühma ei tohi pidada ebapuhtaks või põlastusväärseks.

Kui Korneeliuse saadikud Peetruse peatuskoha leiavad, siis on Peetrus sügavas mõttes. See on algkeeles ebatavaline sõna, *dienthymeomai* (kreeka k), mis tähendab millegi üle põhjalikult ja tõsiselt juurdlema. Kuid midagi on Peetruses juba muutumas – ta kutsub mehed sisse, osutab neile külalislahkust. Tõsi küll, juudile oli lihtsam paganaid külla kutsuda kui ise paganate külaline olla. Aga Peetrus on valmis mõlemaks, nagu hilisemad sündmused osutavad. Peetruse mõtlemise muutusest annab tunnistust eriti tema lause Korneeliuse juures: „Küllap te teate, et juuda mehel on lubamatu suhelda muulasega... Aga Jumal on mulle selgeks teinud, et ühtki inimest ei tohi nimetada halvaks ega rüvedaks.” (s 28) Peetrust ootab Korneeliuse kodus evangeeliumile väga vastuvõtlik seltskond. Evangeelium leiab vastuvõtlikku pinnast väga erinevates ja isegi ettearvamatutes kohtades. Aga selleks, et seda kogeda, peavad kristlased ise kõigepealt eelarvamused ületama.

- ✓ *Millised harjumused, tavad, veendumused või põhimõtted takistavad sinul jõuda inimesteni, kes on teistsugused kui sina? Kuidas teised suhtusid sellesse, kui hakkaksid lähemalt suhtlema sinu sotsiaalsesse, etnilisse, moraalsesse või usulisse rühma mittekuuluvate inimestega?*

Tööleht

Korneeliuse ja Peetruse nägemused

Ap 10:1-23

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Milliseid toite sa lapsena keeldusid söömast ja milliseid toite sa väga armastasid? Milles seisneb meie ja Piibli aja toidueelistuste põhimõtteline erinevus või milles on sarnasusi?*
- ✓ *Milles võiks Korneelius olla meile täna eeskujuks? Arutle ja sõnasta 2-3 asja.*
- ✓ *Millised harjumused, tavad, veendumused või põhimõtted takistavad sinul jõuda inimesteni, kes on teistsugused kui sina? Kuidas teised suhtuksid sellesse, kui hakkaksid lähemalt suhtlema sinu sotsiaalsesse, etnilisse, moraalsesse või usulisse rühma mittekuuluvate inimestega?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

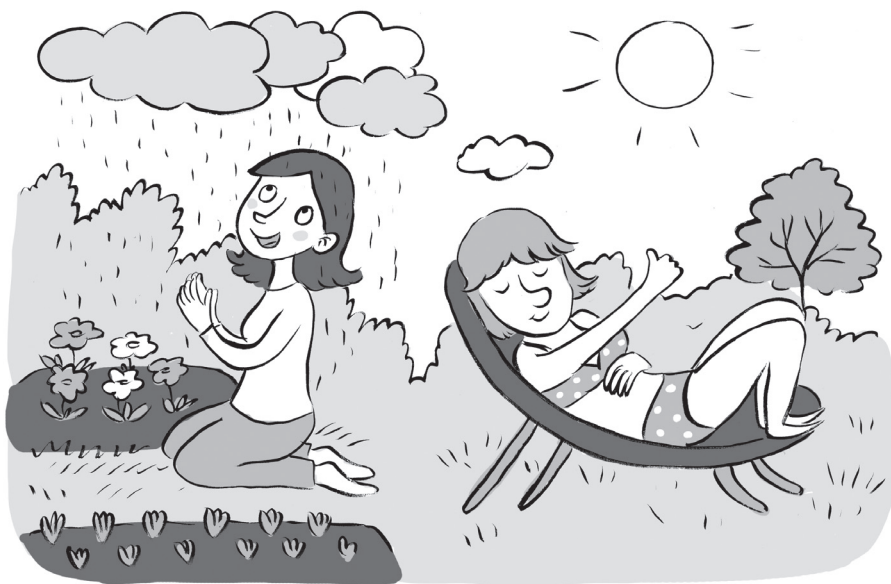
Ap 10:35

„Tõepoolest, nüüd ma mõistan, et Jumal ei ole erapoolik, vaid talle on vastuvõetav iga rahva hulgast see, kes teda kardab ja teeb õigust.”

Peetruse põgenemine vanglast

Ap 12:1-19

Luuka jutustuse jätkudes Apostlite tegude raamatus hakkavad mitte-juutidest kristlased mängima üha kesksemat rolli. Antiiookias tekkis mittejuutide ehk kreekakeelse elanikkonna seas kristlik kogudus. Seal olid tegevad teiste hulgas Barnabas ja Saulus. (Ap 11:20-26) Siin, 12. peatükis, on aga väike interluudium, mis veel kord kinnitab, et ka juudikristlastest koguduses jätkas Jumal oma tegevust. Apostlite tegude 12. peatükk annab realistliku pildi koguduse argielust: õnnestumistest, rõõmudest ja muredest.

- ✓ *Mis on sinu elus kõige hämmastavam asi, mida Jumal on teinud?*

Agrippa I ehk kuningas Herodes vangistab Peetruse

Seekord oli kristlaste vastu suunatud tagakiusu alustajaks kohalik poliitilise võimu esindja, kuningas Herodes ehk Agrippa I (vt Lisa 2). Agrippal

oli sidemeid keisrikojaga Roomas, ta oli olnud Tibeeriuse poja Drususe sõber, hiljem Caligula soosik (vt Lisa 1). Tänu sellele laiendas ta oma valitsusala Galileas ja Jordanist ida pool, samuti Judeas ja Samaarias. Juutidele meeldis see, et kuningas kiusas taga kristlasi. Ta laskis hukata Sebedeuse poja Jaakobuse, Johannese venna. Jaakobus on esimene märtrina surnud apostel. (s 1-2)

Herodes Agrippa oli ka Peetruse vangistamise taga. Maine võim ja hiilgus valitsesid ta mõttemaailma. Varsti pärast Ap 12 kirjeldatud sündmusi Kaisareas viibides jättis Agrippa oma toretseva riietusega inimestele nii vapustava mulje, et inimesed hakkasid teda jumalana kummardama ja talle kiitust hüüdma. Varsti aga tabas teda surmav haigus ja Agrippa suri 54-aastaselt (44 pKr). (Ap 12:21-23)

Agrippa kasutas kristlaste survamist, et saavutada suuremat populaarsust juutide hulgas. Poliitilised intriigid muudavad sageli terved inimrühmad võimumeeste mängukannideks. Samuti näitab see, kui kiiresti rahva poolehoid võib muutuda. Kui Ap 2:47 ütleb, et kristlased leidsid „armu kogu rahva silmis”, siis nüüd meeldis juutidele Jaakobuse hukkamine. Pole teada, kui levinud oli kristlastesse negatiivne suhtumine, kuid 3. salmi põhjal võib järeldada, et see ei olnud ainult juudi ülemate hoiak.

✓ *Mis mõtteid ja tundeid sinus tekitab tõsiasi, et Jumal päästis imeliselt Peetruse elu, aga mitte Jaakobuse elu?*

Peetruse vangistamine ja koguduse palve

Peatükis on iroonilisi viiteid. Peetrus vangistatakse „hapnemata leibade pühal” (s 3), st paasapühade aegu, kui juudid tähistasid oma vabanemist Egiptuse orjusest ja tuletasid meelde Jumala vabastavat sekkumist ajaloos. Irooniline, et just samal ajal heidetakse Jumala sõnumikuulutaja vangikongi. Arusaamine päästest võib olla nii piiratud, et see muutub isenda vastandiks, pöördub pea peale.

Koguduse elu ja tegevust iseloomustas jätkuvalt palve, nii nagu Ap 2. peatükis. Peetrus oli vangis, aga „kogudus palvetas lakkamatult Jumala poole tema pärast”. (s 5) Sõna „lakkamatult” – *ektenōs* (kreeka k) – kannab sama tähendust nagu 1:14, kus jüngrid on püsivalt ühel meelel palves. See on koguduse ühine palve. Salmis 5 esinevat sõna on tõlgitud „innukalt”. Kuid see pole ainult hoogne ja tuline palve, vaid ka pidev ja intensiivselt sügav palve. Võrdle ka Luuka 22:44 – Jeesus palvetas Ketsmanis „pingsalt”. Ehkki me alati ei tea, mis on Jumala tahe, ei takista see palvetamast pingsalt, innukalt, siiralt ning püsivalt.

Kontrastiks koguduse pingsale palvele magab Peetrus vanglas nii sügavalt, et ingel peab vaeva nägema tema äratamisega. Ingel lõi Peetrust vastu külge, et teda äratada. (s 7) Vahest tagas koguduse eestpalve Peetrusele rahu ja segamatu puhkuse?

Kas sa usud, et Jumal tegutseb ja vastab palvetele?

Teine irooniline seik selles kirjakohas on Peetruse ja koguduse uskmatuse. Kogudus palvetas ning samal ajal seisis ingel Peetruse ees. Peetrus arvas, et ta näeb nägemust, kui ingel ta vanglast välja juhatas (s 9), palvetav kogudus jällegi ei uskunud, et Peetrus seisab värava taga. Kas pole üllatav, et tõsine palvetamine ei pannud kogudust palve kohaselt tegutsema.

Palvetajad ütlevad tüdruk Roodele, kes läheb neile rõõmsalt kuulutama, et Jumal on palvetele vastanud: „Sa jamsid!” (s 15) See on nagu pangetäis külma vett usuleegile. Asja teeb veelgi iroonilisemaks see, et Peetrus oli juba ükskord varem samamoodi vanglast vabanenud. (Ap 5:19-20) Kindlasti oli kogudus sellest kuulnud. Aga nüüd ei tule see meelde! Peetrus koputab muudkui värava taga (s 16) – laske ometi sisse! Ja kogudus vaidleb seespool, kas see ikka on Peetrus või ei ole. Rauast vanglaväravad avanesid Peetruse ees lihtsamalt kui tema usukaaslaste ja sõprade kodu väravad.

Selle asemel, et uskuda palvevastustesse, otsivad koguduse liikmed koputamisele kummalisi seletusi. Väljend „See on tema ingel” viitab, et juudikristlased uskusid ilmselt jätkuvalt juudi kombe kohaselt, et inimesel on kaitseingel, kes võib mõnikord välimuselt ilmuda samasugusena nagu inimene, keda ta kaitseb. Viimaks lasevad nad Peetruse siiski sisse.

Peetrus viipas käega, jutustas, kuidas ta vabanes, ja soovis, et selle kohta viiakse teade Jaakobusele. Käeviibe – see detail lubab ehk järeldada, et Apostlite tegude kirjutaja või jutustaja oli ise kohal. Kuidas muidu teaks ta niisugust detaili? Viide Jaakobusele näitab, et Jaakobus oli juba kujunenud ristikoguduses oluliseks juhtfiguuriks (vt Gl 2:1-10). Võimalik, et Jaakobus, kes tugevasti pooldas juutlikke tavasid isegi kristlasena, ei olnud samasuguses ohus nagu Peetrus. Meile öeldakse, et Peetrus läks ära teise paika (s 17), tõenäoliselt selleks, et ennast varjata.

- ✓ *Miks on meil mõnikord raske uskuda, et Jumal vastab palvetele ja tegutseb reaalselt? Kas sulle meenub mõni näide, mida tahad teistega jagada?*

Tööleht

Peetruse põgenemine vanglast

Ap 12:1-19

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Mis on sinu elus kõige hämmastavam asi, mida Jumal on teinud?*
- ✓ *Mis mõtteid ja tundeid sinus tekitab tõsiasi, et Jumal päästis imeliselt Peetruse elu, aga mitte Jaakobuse elu?*
- ✓ *Miks on meil mõnikord raske uskuda, et Jumal vastab palvetele ja tegutseb reaalselt? Kas sulle meenub mõni näide, mida tahad teistega jagada?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 12:5

„Nii peeti siis Peetrust vangis, aga kogudus palvetas lakkamatult Jumala poole tema pärast.”

Apostlid Ikoonionis ja Lüstras

Ap 14:1-20

Apostlite tegude raamatu 14. peatüki sündmused on osa Pauluse esimesest misjonireisist.

Ikoonion (tänapäeval Konya) asub umbes 240 kilomeetri kaugusel Türki pealinnast Ankarast. Linn kuulus Rooma Impeeriumi koosseisu ning oli Rooma võimu suhtes positiivselt meelestatud. Ikoonion oli tähtis ja jõukas kaubandus- ja põllumajanduskeskus. On leitud arheoloogilisi tõendeid, et Pauluse kaasaegsed Ikoonionis ülistasid põhiliselt Heraklest, Zeusi ja Apollot. Tänu Luukale saame teada, et linnas tegutses juudi sünagoog. Ikoonionist kujunes tähtis kristlik linn Väike-Aasias.

Lüstra linna rajas keiser Augustus aastal 28 eKr ning muutis selle Rooma kolooniaks 6 pKr. Lüstra asus umbes 30 kilomeetrit Ikoonionist lõuna pool (vt kaarti Piibli lisades, 1997). Lüstra oli Pauluse ajal ja ka edaspidi väike ja vähetuntud linnake. Peamiselt teenisid Lüstra elanikud elatist lambakasvatuse ja muu põllumajandusega.

Pauluse ja Barnabase läbi sünnivad tunnustähed ja imeteod (Ap 14:3), mis kinnitavad apostlite sõnu pääste kohta. Vaata, mida Paulus kirjutab imede kohta oma kirjas galaatlastele, näiteks Gl 3:5.

✓ *Milliseid imesid oled sina näinud enda või oma lähedaste elus?*

Apostleid peetakse jumalateks

Ikoonioni juudid õhutasid kohalikke mitte-juute vastu hakkama Paulusele ja tema kuulutusele. See on sarnane Pauluse kogemustele teisteski linnades (nt Antiookias – Ap 14:46,50; ja Tessaloonikas – Ap 17:5). Kuid oli palju neidki juute ja paganaid, kes võtsid evangeeliumi vastu. Apostlid jätkasid päästesõnumi kuulutamist Lüstras. Jumal kinnitas nende sõnu imetegudega – sünnist saati halvatud mees hakkas kõndima. (s 8-10) Lugu Jeesusest Kristusest levis nii tähtsamates kui vähemtähtsamates paikades.

Kuulus esimese sajandi Rooma poeet Ovidius räägib loo Zeusist ja Hermesest, kes võtsid surelike kuju ning külastasid üht vanapaari. Enne

kui jumalaid lahkelt vastu võeti, käisid nad läbi tuhat kodu, kuid kuskil ei leidunud inimestes piisavalt külalislahkust, et neid vastu võtta. Vanapaar aga ei teadnud, et nad olid võtnud vastu „inimnäolisi jumalaid”. Autasuks päätsid jumalad vanapaari üleujutuse eest ning andsid neile vana hurtsiku asemele uhke lossi. Kui see legend oli teada ka Lüstra elanikele, võib see seletada nende soovi uskuda, et nende sekka on tulnud inimkujul jumalad – justnimelt Zeus ja Hermes. Kohalikud elanikud pidasid Paulust Herme-seks (kuigi Zeus oli peajumal) vahest selle tõttu, et Hermest peeti Zeusi sõnumitoojaks ning andekaks kõnelejaks. (s 12) Zeusi templi preester tõi lillevanikuid ja härgasid (kes võisid tava kohaselt olla kaunistatud värviliste lintidega), et ohverdada need „külla tulnud jumalatele”. (s 13)

Vastuseks preestri (mõnes tõlkes preestrite) tegudele apostlid „käristasid oma rõivad katki”. (s 14) See teguviis näitas inimese suurt leina ja kurbust; antud juhul oli tegu eelkõige juutliku rituaalse tavaga jumalateotuse puhul. Hävitav ja äkiline tegevus näitas emotsiooni suurust, mis inimest valdas, isegi niivõrd, et ta ei hoolinud enam tavapärasest – riietusest ja omandist (vt 1Ms 37:29,34; Mt 26:65; Mk 14:63). Tegelikuses ei pruukinud riided päris katki minnagi – sümboolsest rebendist piisas. Tähtsam kui riiete lõhkumine, oli sõnum, mida žest edasi andis. Apostleid šokeeris elanike ebausk. On huvitav, et apostlid käituvad siin kui üdini juudid. Sügavat emotsiooni väljendavad nad selle kultuuri keeles, milles on üles kasvanud, ehkki oma sõnumiga soovivad jõuda ka mitte-juutideni.

Pauluse kõne

Paulus ja Barnabas hüüavad: „Mehed, miks te seda teete!” Nad püüavad veenda Lüstra mehi, et nad ei ole jumalad. Apostlid vastandavad kohalikele uskumustele tunnistuse tõelisest elavast Jumalast. Tõenäoliselt oli apostlite pöördumine rahva poole pikem kui Luukas on kirja pannud. Sarnasusi leiab ka Pauluse kõnega Areopaagil. (Ap 17:22-30) Kõne Lüst-ras ning Areopaagil ongi need kaks korda, kui Luukas on kirja pannud Pauluse kõne, mis on suunatud paganatele.

Mõlemal korral püüab Paulus oma sõnumi muuta konkreetsetele kuulajatele mõistetavaks – ta ei hakka rääkima mitte-juutidele Iisraeli rahva ajaloost ega sellest, kuidas Jeesus on paljude prohveteargumendide täideviija. Ta räägib kuulajate kujundikeeles. Ta rõhutab Jumala ilmutust looduses. Ta räägib Jumalast kui kõige loodu loojast ning hoidjast. See oli kreeka-meelsele kuulajale arusaadav.

- ✓ *Lüstra elanikud tõlgendasid Paulust ja Barnabast valesti, pidades neid jumalateks. Milliseid evangeeliumi valetõlgendusi oled sina kohanud?*

Kirjakohas kasutatakse väljendit „et te pöördusite tühjadest asjadest”. Kreeka keeles tähendab *mataios* tühi või tühine. Juudid pidasid ebajumalaid tühjadeks ning tühisteks. Üks juudi kirjanik on öelnud: „Nii nagu anum muutub kasutuks, kui ta on läinud katki, nii on kasutud ka paganate ebajumalad, mis on seatud üles nende templis”. Lisaks ütleb siin Paulus, et kuulajad pöördusid „elava Jumala poole”. (s 15) See väljend on juba Vanast Testamendist hästi teada. Iisraeli Jumalat on tihti kirjeldatud kui „elavat Jumalat” (vt 1Sm 17:36; 2Kn 19:4,16; Ps 42:2; Ps 84:2).

Paulus rõhutab, et kuigi Jumal ei valinud paganarahvaid otseselt „väljavalitud rahvaks”, ei jätnud ta neid ometi ilmutuseta. Ta on ilmutanud ennast kõigile rahvastele nende eest hoolt kandes – valmistades neile maad, vihma ja viljasaaki nii, et nad saaksid elada ja olla rõõmsad. (s 17) Need sõnad võisid Lüstra kuulajatele väga hinge minna, sest just Zeusi kummardati kui vihma ja kõige taimestiku jumalat. Nüüd kinnitab Paulus, et hoopis „elav Jumal” annab seda kõike.

Juutide viha Pauluse vastu

Mõtlemapanev, et needsamad juudid, kellega Paulus sattus Antiookias ja Ikoonionis vastuollu, tulevad nüüd Lüstrasse, et ässitada kohalikke inimesi tema vastu. Osa kohalikke oli äsja valmis Paulust jumalana ülistama. Nüüd aga järsku ollakse valmis teda kividega surnuks viskama. (s 19) Kividega surnuks viskamine oli traditsiooniline juudi karistusviis – seega võime oletada, et peamised ründajad olid juudid, nii need, kes jälitasid Paulust Antiookiast ja Ikoonionist kui ka kohalikud Lüstra juudid – teised linnaelanikud olid tõenäoliselt vaid pealtvaatajad.

Kuna juudid arvasid, et Paulus on surnud, siis võime oletada, et ta sai raskelt viga, võib-olla oli isegi mõni aeg teadvuseta. Siiski ei heitu Paulus kannatustest ja takistusest, mis teda evangeeliumit kuulutades tabavad. Ta liigub edagi järgmisse linna – Derbesse, et sealgi rääkida heast sõnumist.

Derbe linna kohta on teada väga vähe. Linna asukoht tehti kindlaks alles 1950. aastatel. Linnast on leitud kaks kivisse raiutud teksti, millest üks, mis pärineb neljandast või viiendast sajandist, viitab kristliku kogukonna olemasolule Derbes. Raidkiri räägib kellestki Miikaelist, kes oli Jumalat armastav Derbe piiskop. Derbe asus umbes 100 kilomeetrit Ikoonionist kagu suunas.

✓ *Milliseid väljakutseid esitab Pauluse ja Barnabase lugu sinu elule ja teenimisele?*

Tööleht

Apostlid Ikkoonionis ja Lüstras

Ap 14:1-20

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Milliseid imesid oled sina näinud enda või oma lähedaste elus?*
- ✓ *Lüstra elanikud tõlgendasid Paulust ja Barnabast valesti, pidades neid jumalateks. Milliseid evangeeliumi valetõlgendusi oled sina kohanud?*
- ✓ *Milliseid väljakutseid esitab Pauluse ja Barnabase lugu sinu elule ja teenimisele?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Võtmesalm päheõppimiseks

Ap 14:15

„Meiegi oleme teiesugused nõdrad inimesed, ja me kuulutame teile evangeeliumi, et te pöörduksite tühjadest asjadest elava Jumala poole.”

Jeruusalemma nõupidamine

Ap 15:6-35

Usklikud Antiookia kogudusest olid valmis minema Jeruusalemma, mis asub rohkem kui 450 km kaugusel. Nad tahtsid apostlite endi käest aru pärida ümberlõikamise tähtsuse kohta. Kas juudiusus nii tähtis toiming nagu ümberlõikamine on päästeks vajalik? (s 4-5) See viitab, et Jeruusalemma koguduse ülevaatajal oli tähtis roll. Kogudused soovisid olla kindlad, et nad on usu tähtsates aspektides ühel meelel üksteise ja muidugi eelkõige Jumalaga. Jeruusalemma nõupidamisel otsiti lahendust probleemidele, mille lahendamata jätmine oleks saanud evangeeliumi levikule takistuseks.

- ✓ *Kas sind on õpetatud pidama mõnda käsku või reeglit, mis tegelikult ei ole vajalik usuelu jaoks ja mida võib pidada Uue Testamendi valgel teisejärguliseks?*

Peetruse sõnavõtt

Peetrus, kes esimesena kõneleb, on endas selgusele jõudnud juba varem. Ta on kindel, et Jumal kõnetab ka mitte-juute, „andes neile Püha Vaimu nagu meilegi”. (s 8) Kindlasti meenus Peetrusele kohtumine Korneeliusega (vt Ap 10), kelle abil Jumal avas Peetruse silmad mõistmaks, et ka paganad on Jumalale vastuvõetavad. Jumal valas nende peale Püha Vaimu, kuigi nad polnud ümber lõigatud, ning isegi enne, kui nad said veega ristitud. See näitas selgelt, et Jumal on otsustanud liita ka paganad oma rahva hulka – Jumalale piisas vaid nende inimeste usust, et neid oma perekonda võtta.

Peetrus hoiatab usklikke – eriti neid, kes eelnevalt olid variserid – et nad ei paneks jüngrite kaela iket, mida ei ole jaksanud kanda ei nemad ise ega nende esivanemad. Ka Jeesus viitas variseride tohututele seadusest tuletatud nõuetele, mida ükski inimene ei suuda pidada (vt Lk 11:46).

Peetruse peamine mõte on aga see, et nii juutide kui paganate jaoks on kõige olulisem Jumala arm. Usul on nüüd läbinisti uus alus: „Ent meie usume end päästetud olevat Issanda Jeesuse armu läbi samal kombel nagu nemadki.” (s 11) Sama rõhutab Paulus oma kirjades: Ef 2:8-9, Gl 2:15-16. Vaikus, mis apostlite keskel tekkis Peetruse, Barnabase ja Pauluse sõnavõtu ajal, annab tõenäoliselt aimu, et suurem osa kohalolijatest oli nendega sama meelt. (s 12)

Apostlite kogemused ja Pühakiri

Pauluse ja Barnabase kirjeldused tunnustähtedest ja imedest, mis sündisid paganate keskel – nende keskel, kes ei olnud ümber lõigatud – kinnitasid jüngritele veel kord, et Jumal on juba need inimesed vastu võtnud ilma välise juutliku tavata.

Jaakobus, kes järgnevalt sõna võtab, kujunes varakristliku kiriku üheks tähtsamaks juhtfiguuriks. Ka tema nõustub Pauluse ja Barnabasega. Ta kinnitab meeste otsust prohveti sõnadega pühakirjast. Tsitaat, millele Jaakobus tugineb, pärineb Amose raamatust (Am 9:11-12) ja räägib paganate liitmisest Jumala rahvaga siis, kui Taaveti valitsus taastatakse. Taaveti kuninglik valitsusjärg lõppes, kui kuningad Joojakin ja Sidkija viidi Paabelisse vangi (2Kn 24:15-25:7). Prohveteering ennustab ette Taaveti valitsusjärje taastamist. Jeesus pärines Taaveti suguharust ning tema tulek oligi „Taaveti mahalangenud telgi üles ehitamine”. (s 16) „Taaveti telgi taastamisega” algas ajastu, mil kõik rahvad võivad leida Jumala, mitte seetõttu, et neist saavad juudid, vaid seetõttu, et nad usuvad Jeesusesse.

- ✓ *Millele tuginedes lahendavad apostlid pääste ning ümberlõikamise kohta esitatud küsimuse, mis nendeni on Antiookia kogudusest jõudnud?*

Hoiatused uutele kristlastele

Apostlid saadavad teele kirja, milles nad kasutavad „võtmete meelevaolda”, vabastades uued kristlased juutlike tavade ikkest. Siiski hoiatavad apostlid värskaid kristlasi olukordade eest, mis kõik on seotud ebajumalateenistusega (s 19-20, 28-29). Nende salmide tuuma võiks kokku võtta ühte lausesse: Ärgu olgu teil midagi tegemist ebajumalateenistusega!

1. *Hoiduge ebajumalate rüvedusest.* Siin kasutatud kreeka keelne sõna *alisgēma* esineb vaid selles kirjakohtas (s 20) ja tähendab igasugust kontakti ebajumalateenistusega. – Igasugune osalemine ebajumalateenimises on rüvedus, see mõjub usule ja suhtele tõelise Jumalaga saastavalt (temaatiliselt vrd 2Ms 20:2-6).
2. *Hoiduge pilastusest.* Terminiga „pilastus” ehk *porneia* (kreeka k) on kirjeldatud igasugust seksuaalsuhet väljaspool abielu, mida mõistetakse otseselt hukka nii Vanas kui Uues Testamendis. Kreeklaste ja roomlaste tollased moraalipraktikad olid palju vabamad. Samuti oli ebajumalateenistus tihti seotud seksuaalsete tegevustega. Kõige selle eest tahtsid apostlid hoiatada vastseid kristlasi Jeruusalemmast eemal, keset teist kultuuri ja ebajumalaid.
3. *Hoiduge lämbunud loomadest ja verest.* Seda konkreetset kirjakohta tõlgendatakse tihti seoses 3Ms 17:10-16, kus iisraellastel keelatakse süüa verd või looma, kellest pole verd välja lastud. Tegelikult algkeelne sõna *pnikton*, mida kasutatakse Apostlite tegude raamatus, ei viita 3Ms 17 tähendusele. Sõna *pnikton* kasutatakse seoses ebajumalatega ning lämbunud loomadega, keda neile ohverdati. Kristlasi hoiatatakse seega, et nad hoiduksid igasugusest kokkupuutest ebajumalatele ohverdatud lämbunud loomadega ja nende verega, ning kindlasti ka nende ohvrite söömisest.

Kui Jaakobus lõpetas oma sõnavõtu tõdemusega, et „Moosesel on ammu-sest ajast kõigis linnades küllalt kuulutajaid” (s 21), siis ta tõenäoliselt soovis vastandada omavahel Moosese õpetuse, mida oli sellel ajal võimalik

kuulda kõigis suuremates linnades Vahemere ääres, kristliku sõnumiga, mis ei ole rajatud käskude täitmisele, vaid usule Jeesusesse. Oli piisavalt neid, kes tahtsid kristlastele panna peale Seaduse iket, aga apostlid soovisid saata välja teise sõnumi – vabastava sõnumi usust, mis päästab.

Püha Vaimu poolt juhitud sõnum

Antiookia kogudusse oli tulnud kristlasi Jeruusalemmast, kes tõenäoliselt rääkisid sealsetele usklikele seaduste pidamisest ja ümberlõikamisest ilma Jeruusalemma koguduse läkitusest. (s 24) See volitusest sõnum külvab palju segadust ning kahtlusi, mida apostlid nüüd peavad lahendama. Apostlid kinnitavad, et nende otsused ei põhine üksnes inimlikul tarkusel, vaid kõigepealt Püha Vaimu juhtimisel. Arvestades nende otsuste kaalukust algkoguduse suunanäitajana, on eriti oluline, et kõik apostlid olid veendunud Püha Vaimu juhtimises antud küsimuses. Antiookia koguduse kristlased rõõmustasid apostlite sõnumi üle, mis lükkas ümber eelnevad, ilma läkituse ja Püha Vaimu juhtimiseta toodud õpetused. (s 31) Juudast ja Siilast nimetatakse prohvetiteks. (s 32) Kui me tavaliselt peame prohvetiks kedagi, kes avaldab midagi tulevaste sündmuste kohta, siis prohvetlusel on ka julgustav ja kuulajaid kinnitav aspekt. Just seda pidas Luukas siin silmas (vt ka 1Kr 14:3).

Sama Vaim, mis juhtis esimese sajandi kirikut, elab ka Jumala tahet tõsiselt võtvates ja evangeeliumile teed otsivates juhtides tänapäeva kogudustes.

- ✓ *Mida me võime õppida sellest, kuidas algkogudus lahendas endi seas tekkinud eriarvamusi?*

Tööleht

Jeruusalemma nõupidamine

Ap 15:6-35

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Kas sind on õpetatud pidama mõnda käsku või reeglit, mis tegelikult ei ole vajalik usuelu jaoks ja mida võib pidada Uue Testamendi valgel teisejärguliseks?*
- ✓ *Millele tuginedes lahendavad apostlid pääste ning ümberlõikamise kohta esitatud küsimuse, mis nendeni on Antiookia kogudusest jõudnud?*
- ✓ *Mida me võime õppida sellest, kuidas algkogudus lahendas endi seas tekkinud eriarvamusi?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 15:11

„Ent meie usume end päästetud olevat Issanda Jeesuse armu läbi samal kombel nagu nemadki.”

Vangivalvuri vabakssaamine

Ap 16:11-40

Jumal kasutab raskusi õnnistuseks. Pauluse ja Siilase vangistamine, nende hoolimatu kohtlemine, ja viimaks ometi vangivalvuri ja terve ta pere pöördumine Kristusesse uskujate ridadesse – see on lühidalt kirjakoha sündmuste kulg. Aga sissejuhatuseks jõuab Paulus Filippisse, kus uskujate hulka pöördub purpurimüüja Lüüdia.

- ✓ *Kui oled Kristusesse uskuma hakanud ja tema poole pöördunud, siis milline oli või on sinu pöördumise juures inimlik ja jumalik pool? Mida tegid sina või kaasinimesed? Mida tegi Jumal?*

Lüüdia pöördumine

Salmides 11-12 on antud tüüpiline reisikirjeldus; selliseid kirjeldusi on Apostlite tegude raamatu teises pooles muidki. Ilmselt kirjutaja osales selles reisil. Makedoonia, millest siin juttu, on tänapäeval enamjaolt Kreeka ja osalt Bulgaaria osa. Makedooniast oli saanud Rooma provints 146 eKr. Sabatipäeval läksid Paulus ja Siilas otsima palvepaika jõe ääres, ilmselt ei olnud seal sünagoogi, vaid lihtsalt kogunemiskoht palveks. Sünagoogi rajamiseks oli tarvis vähemalt 10 meest, siin aga on juttu vaid kokkutulnud naistest. (s 13) Üks esimesi pöördunuid Filippis – nõ Euroopa piirkonnas – oli purpurimüüja Lüüdia, pärit Tüatiirast, mis oli tuntud hinnalise purpurvärvi tootmise poolest. Tänapäeval ütleksime, et Lüüdial oli luksuskauba butiik.

Inimliku ja jumaliku tegevuse koostöö evangelismis ilmneb selles loos veenvalt ja lihtsalt: Paulus ja ta kaaslased läksid jõe äärde ja rääkisid kokkutulnud naistega, aga Issand avas Lüüdia südame. Tema ja ta pere, st kodakondsed, kaasa arvatud teenijad, said ristitud. Ei ole selge, miks Paulus ei tahtnud kohe Lüüdia külalislahkust vastu võtta. Kas sellepärast, et Lüüdia võis olla vallaline naine? Või sellepärast, et see oli mittejuudi kodu? Aga Luukas annab aimu, et neisse suhtuti heatahtliku külalislahkusega.

Evangeeliumikuulutajate vangistamine

Paulus ja Siilas satuvad vangi konflikti tõttu – nende tegevus kahandas mõnede inimeste äritegevuse tulusid. Äriks oli „lausuja vaimuga” orja-tüdrukku ennustamistegevus, mille pealt isandad said tulu. Pauluse ja kaaslaste kohtumine tüdrukuga oli sarnane Jeesuse kohtumisele selliste vaimust vaevatutega; vaimud tunnevad ära Jumala tegevuse. Nii seegi tüdruk: „Need inimesed on kõigekõrgema Jumala sulased, kes kuulutavad teile päästmise teed.” (s 17) Mõned piibliuurijad arvavad, et tüdruk väljendas oma hüüetega ka iseenda igatsust pääste järele. Jääb saladuseks, miks Paulus ootas mitu päeva, enne kui vaimu välja ajas.

Mis juhtub nüüd? Tüdrukku isandad, kes on tuluallika kaotanud, võtavad Pauluse ja Siilase kinni ja süüdistavad neid, et nad „külvavad segadust... kuulutavad kombeid, mida meie kui roomlased ei tohi omaks võtta.” (s 20-21) Poliitiliselt tõsine ja „korrektne” süüdistus, aga mitte tegelik põhjus. Kristlasi on sageli süüdistatud formaalselt ühes asjas, kuigi tegelik põhjus vaenulikkuseks on hoopis teine. Paulust ja Siilast koheldi brutaalselt: neilt kisuti rõivad, neid peksti keppidega, pandi jalad pakku – ja kõike seda ilma kohtuta. (s 22-24,37) Et mehed on tegelikult Rooma kodanikud, kellel on teatud õigused, ei olnud vangistajatele teada. Neid koheldi kui kurjategijaid, lindpriisid, kellel ei ole õiguslikku ega sotsiaalset kaitset.

Evangeeliumi teenrid heideti „sisemisse vangikongi” ja valvur „pani nende jalad pakku”. See tähendas, et neid hoiti eriti range režiimiga ja karmi valve all kongis. Jalapakud põhjustasid äärmist ebamugavust, sest magada tuli kas pikali põrandal või istuvas asendis. Asendi muutmine, et vältida lihaskrampe, oli peaaegu võimatu. Pole siis imestada, et Paulus ja Siilas olid keset ööd üleval. (s 25)

- ✓ *Kas oled pidanud kannatama valesüüdistuse või kellegi pahatahtlikkuse pärast? Kuidas selles olukorras käitusid? Kas teeksid või mõtleksid täna teisiti?*

Vangivalvuri pöördumine

Kui ei saa magada, võib aega kasutada erinevalt. Vangidel oleks olnud põhjust kurta oma saatust või mornilt vaikida, aga Paulus ja Siilas palvetasid ja laulsid Jumalat kiites. (s 25) Ilmselt laulsid nad psalme. Teised vangid kuulasid neid. Võimalik, et Paulus ja Siilas rääkisid Kristusest ja usust. On tähelepanuväärne, et kui sündis maavärisemine, ja ukSED avanesid ja köidikud pääsesid valla, siis vangid ei põgenenud. (s 26-28) Tundub, et

Paulus oli võtnud juhirolli, mis talle paistab olnud loomulik. Teised vangid järgisid Pauluse eeskuju. Teine võimalus, et nad olid nii hirmul, et ei julgenud lahkuda, kui Paulus seda ei teinud.

Põgenemise võimalus oli olemas, seda kinnitab ka vangivalvuri enesetapukatse. (s 27) Rooma võim oli kohustuste mittetäitjate suhtes ülimalt karm, nt Ap 12:19 käskis Heroodes vangivalvurid hukata, sest Peetrus oli nende valvekorra ajal põgenenud, ja Ap 27:42 on sõdurid valmis vangid tapma, et nood ei pääseks laevahuku segaduses põgenema.

Vangivalvuri reaktsioon tuleb hingepõhjast: „Isandad, mis ma pean tegema, et pääseda?” (s 30) Ilmselt teadis vangivalvur orjatüdruku kuulutust, et need mehed näitavad päästmise teed. (s 17) Siin on paradoks. Loogiline oleks, et vangid küsivad, kuidas siit pääseda. Aga hoopis valvur küsib vangidelt, kuidas pääseda. Kas vapustavad sündmused tuletasid valvurile meelde orjatüdruku sõnu? Mõnikord meenub inimestele kunagi kuulnud vaimulik tõde alles muutuste ja vapustavate sündmuste keerises. Teine paradoks on

- ✓ *Milliseid tundeid ja mõtteid tekitab sinus kohtumine äsja usutee leidnud, pöördunud inimesega, kes oma usku rõõmsalt ja siiralt välja elab? Mõtle mõnele sellisele kohtumisele. Kas rõõmustad kaasa? Kahetsed, et oled ise samasuguse siiruse kaotanud? Tahaksid hoiatada, et raskused ei jää tulemata?*

selles, et valvur arvab, et ta peab midagi „tegema”. Meeste vastus on aga lihtne: peab „uskuma” – Kristus on päästeks juba kõik teinud. (s 31-32)

Paulus ja Siilas selgitavad evangeeliumi mõtet: „nad rääkisid Issanda sõna temale ja kõigile, kes olid tema kojas.” (vt Rm 10:14) Uus Testament võtab majapidamise ehk perekonna ühendust tõsiselt, kuid meil pole põhjust arvata, et perepea või isanda pöördumine ja usk automaatselt tähendas kodakondsete pöördumist, pigem nad kõik kuulasid evangelistide sõnu, ja isanda eeskuju julgustas neidki uskuma. Usu kollektiivne mõõde on Uues Testamendis oluline, kuid ei välista igaühe isiklikku usku ja suhet kuulutatud sõnumiga. Ristimine järgnes kohe pöördumisele, nagu Apostlite tegude raamatus tihti. Vangivalvur on täidetud külalislahkusega – äsjaste vangide haavad pestakse, neile kaetakse laud, neid koheldakse rõõmsa lugupidamisega. (s 33-34)

Võimukandjad saavad varsti ise aru, et nad on olnud Pauluse ja Siilasega liiga karmid, ja nad on valmis vangid vabastama. Aga Paulus ja Siilas – apelleerides Rooma kodakondsusele – nõuavad avalikku vabandamist. Vahest on põhjuseks see, et lihtsalt vaikides äraminek oleks tulevikus misjonitegevuse suuremasse ohtu seadnud, Filippis elavad kristlased oleks hiljem leidnud end kaitsetuna suvalise kohtumõistmise ees.

Salmis 40 esineb vorm: „nemad” läksid minema, pärast peatust Lüüdia juures. Ilmselt kirja autor Luukas jäi Filippisse ja liitus Pauluse ja tema seltskonnaga hiljem Troases. (Ap 20:6) Siis taastub raamatus jälle „meie” vorm.

Tööleht

Vangivalvuri vabakssaamine

Ap 16:11-40

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Kui oled Kristusesse uskuma hakanud ja tema poole pöördunud, siis milline oli või on sinu pöördumise juures inimlik ja jumalik pool? Mida tegid sina või kaasinimesed? Mida tegi Jumal?*
- ✓ *Kas oled pidanud kannatama valesüüdistuse või kellegi pahatahtlikkuse pärast? Kuidas selles olukorras käitusid? Kas teeksid või mõtleksid täna teisiti?*
- ✓ *Milliseid tundeid ja mõtteid tekitab sinus kohtumine äsja usutee leidnud, pöördunud inimesega, kes oma usku rõõmsalt ja siiralt välja elab? Mõtle mõnele sellisele kohtumisele. Kas rõõmustad kaasa? Kahetsed, et oled ise samasuguse siiruse kaotanud? Tahaksid hoiatada, et raskused ei jää tulemata?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Võtmesalm päheõppimiseks

Ap 16:31

„Usu Issandasse Jeesusesse, siis pääsed sina ja su pere!”

Paulus Ateenas

Ap 17:16-34

See tekst on hästi tuntud. Sageli viidatakse sellele kui näitele, kuidas kohalikku kultuurikeelt kasutada evangeeliumi edasiandmisel. Evangeelium on igavene, aga see tehakse usutavaks ja mõistetavaks kohaliku kultuuri keeles. See on sama tähtis kui evangeeliumi tuuma meelespidamine. Ateena, tänase Kreeka pealinn, oli Pauluse ajal mõndagi kaotanud oma filosoofia-keskuse kuulsusest, mis tal oli olnud varasemal antiikajal, mil Platon, Sokrates ja Aristoteles elu ja olemise tarkusi õpetasid. Kuid linna kuulsusest andsid ikkagi märku ehitised ja kujud, muuhulgas Parthenon – jumalanna Athenale pühendatud tempel Akropolisel, linna kesksel kõrgendikul. Sellisesse filosoofilisse ja ristiusuvõõrasse keskkonda jõuab evangeelium Jeesusest Kristusest Pauluse külaskäiguga.

- ✓ *Kas sa tunnend kedagi, kellel on Piiblist väga vähe teadmisi? – Kas sinu meelest on võimalik sellisele inimesele evangeeliumi selgitada ilma piiblisalme tsiteerimata? Kas sulle meenub mõni Eesti luulerida, mis aitab evangeeliumi sisu mõista?*

Pauluse esmane reaktsioon

Pauluse esmane reaktsioon linna jõudes oli ärritus. (s 16) See on tugev tunne, vastavat algkeelset sõna võib isegi tõlkida vihastamiseks. Paulust ärritas ebajumalate rohkus linnas. Siiski ei andnud Paulus maad etteheidetele ja pahandamisele – vaevalt oleks see muutnud ateenlaste seisukohti.

Teine asi, mis silma torkab, on see, et Ateenasse jõudes külastas Paulus sünagoogi. (s 17) Ta oli harjunud oma usuelu toitma regulaarse palvega. Talle oli loomulik palvetada ja pühakirja üle mõtiskleda sünagoogis, isegi kui ta hästi teadis, et Jumala tegevusring ei piirdu sakraalhoonetega. Evangeeliumi levimisele ei aita kaasa ainult tulihingelisuus, vaid ka vaimulik sügavus, vaimulikud harjumused, mis hoiavad usuelu värskena.

Kolmas asi – Paulus läks inimeste keskele. Ta väitles iga päev turuplatsil. (s 17) Ta hoidis vaimuliku elu arendamise ja inimestega suhtlemise tasakaalus. Väitlema – *dialogomai* (kreeka k), tähendab kuulutamist koos vestlusega. Eesti keelde tuleb siit sõna „dialoog”. Vestlused toimusid agoraal ehk turul, rahvarohkes paigas. Paulus evangeliseeris Sokratese linna elanikke sokraatilise meetodi abil. Tasub küsida, mis on tänapäeva turuplats? Kas *facebook*? Või töökaaslastega aja veetmine? Või kogukonna projektides osalemine?

- ✓ *Kas sina peaksid rohkem pöörama tähelepanu vaimuliku elu tugevdamisele või inimeste keskel evangeeliumi kuulutamisele? Mida parema tasakaalu heaks konkreetselt teha saaksid?*

Tekstis mainitakse epikuurlasi ja stoikuid. Need olid tollased filosoofilised ja maailmavaatelised koolkonnad. Epikuurlased hindasid naudingut, nad rõhutasid valu ja häirivate mõjude puudumise eeliseid. Nende ideed ja elujuhised olid levinud eelkõige kõrgklassi hulgas. Stoikude ideed olid levinud laiemalt – stoikud uskusid kõrgemat võimu, jumalust, kuid samal ajal olid veendunud, et inimese saatus on määratud ning inimese ülesandeks on elada mõistuse ja loodusega harmoonias. Elunauding ja saatuseusk on tänapäevalgi ühes või teises vormis olemas. Nii ei ole Ateena-lugu meie ajal kaugeltki võõras.

Vestlus Areopaagil

Paulus viiakse Areopaagile – jääb selgusetuks, kas siin mõeldakse Areopaagi kui kohta, kus kogunes Ateena autoriteetne otsustuskogu, või

mõeldakse seda, et Pauluse seisukohad otsustati ametlikult „üle kontrollida” otsustuskogu ehk kohtukogu poolt. Pauluse kõne on läbi aastasadade inspireerinud kristlasi, kes tahavad õppida kontekstitundlikumalt Kristust kuulutama.

Paulus on ühelt poolt hästi empaatiline ja tunnustav, teiselt poolt vastandub ta Ateenas levinud seisukohtadele. Kõneõpetajad ütlevad, et auditooriumiga tuleb leida ühisosa. Paulus, kes oli alguses ärritunud ebajumalatest, ütleb nüüd, et ateenlased on „haruldasetl jumalakartlikud”.

Paulus ei olnud muutnud oma seisukohti ebajumalate kummardamise osas, samuti ei määrinud ta ateenlastele kavala retoorilise võtte abil mett moka peale, ta pigem tunnustas usulist otsingut, mida ta Ateenas nägi. Ta leidis altari „tundmatule Jumalale”. „Keda teie nüüd kui tundmatut teenite, teda kuulutan mina teile.” (s 23) Paulus ei tsiteeri oma kuulajatele Vana Testamenti, vaid hoopis kreeka luulet – selleks, et selgitada evangeeliumi.

Antiiikirjanduses on mitmeid viiteid sellistest tundmatule jumalale püstitatud altaritest. Põhjuseks oli hirm, et kui mõnd jumalat piisava lugupidamisega ei kohelda, sest tema kohta pole piisavalt teadmisi, siis võib see põhjustada linnale kahju – jumal valab oma viha välja. Igaks juhuks püstitati ka tundmatutele jumalatele altareid. Paulus aga ütleb: ma tutvustan teile Jumalat, kes on „teinud maailma ja kõik, mis siin sees, kes taeva ja maa Issandana ei ela templites, mis on kätega tehtud”. (s 24) See Jumal, kes on kõik loonud, väärib tegelikult meie austust ja kummardamist.

Paulus kritiseerib ebajumalate kummardamist, aga ta teeb seda mitte ateenlasi materdades, vaid hoopis tõelist Jumalat suureks tõstes ja tutvustades. Siit on ka meil midagi õppida – kipume vahel materdama neid, kes asju valesti mõistvad, selle asemel, et tõelist Jumalat suureks tõsta ja võimsana tutvustada.

Alles nüüd jõuab Paulus meelesparanduse sõnumi juurde. (s 30)

Ateenlaste reaktsioon Pauluse kõnele

See Jumal, keda Paulus kuulutab, ja kes kutsub meelesparandusele ja muutusele, esitab selle kutse kõigile inimestele, ja mõistab ka kohut kogu ilmamaa üle. Jumal ei suhtu patusse ja eksiseisukohtadesse igavesti pika-meelselt. Jumal kutsub muutusele! Jah, olid teadmatuse ajad, nüüd on muutuse ja meelesparanduse aeg.

Pauluse tõestus, et ta ei räägi tühja juttu, on see, et Jumal on Jeesuse surnuist üles äratanud. (s 31) See punkt tekitab segadust ja vastuseisu kuulajates. Mõned siiski pöörduvad, kuigi seekord ei pöördu massid. Pöördunute

hulgas oli Areopaagi liige Dionüüsios ja üks naine – Damaris. Võimalik, et Damaris oli pöördunud Kristusesse uskuma juba varem, enne Areopaagil peetud kõnet, sest naisi Areopaagile ei kutsutud ja seetõttu ta ei saanud Pauluse kõnet seal kuulda.

- ✓ *Mis sa arvad, kas Pauluse misjonitöö Ateenas oli läbikukkumine? – Pöördunuid oli vähe, Paulus ei nimeta isegi otseselt Kristust ega Kristuse surma... Või on siiski võimalik näha tööd Ateenas evangeeliumi edenemise seisukohast olulise edasiminekena? – Milliseid järeldusi võib selle põhjal teha tänapäeva jaoks?*

Tööleht

Paulus Ateenas

Ap 17:16-34

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Kas sa tunned kedagi, kellel on Piiblist väga vähe teadmisi? – Kas sinu meelest on võimalik sellisele inimesele evangeeliumi selgitada ilma piiblisalme tsiteerimata? Kas sulle meenub mõni Eesti luulerida, mis evangeeliumi sisu aitab mõista?*
- ✓ *Kas sina peaksid rohkem pöörama tähelepanu vaimuliku elu tugevdamisele või inimeste keskel evangeeliumi kuulutamisele? Mida parema tasakaalu heaks konkreetselt teha saaksid?*
- ✓ *Mis sa arvad, kas Pauluse misjonitöö Ateenas oli läbikukkumine? – Pöördunuid oli vähe, Paulus ei nimeta isegi otseselt Kristust ega Kristuse surma... Või on siiski võimalik näha tööd Ateenas evangeeliumi edenemise seisukohast olulise edasiminekena? – Milliseid järeldusi võib selle põhjal teha tänapäeva jaoks?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 17:23

„Kui ma läksin läbi linna ja teie pühamuid silmitsesin, leidsin ka sellise altari, millele on kirjutatud: „Tundmatule Jumalale.” Keda teie nüüd kui tundmatut teenite, teda kuulutan mina teile.”

Paulus Korintoses ja Efesoses

Ap 18:1-17; 19:1-20

Rooma Impeeriumi multikultuurses koloonias Korintoses oli Pauluse ajal 80 000–100 000 elanikku. Linnas teeniti ja austati Apollot, Athenat, Isist ja Aphroditet. Levinud olid keisrikultus ning judaism. Linn oli kurikuulus oma suurejooneliste templite poolest, mis olid pühendatud jumalanna Aphroditale, ja milles tegutsesid tuhanded templiprostituudid. Need naised, keda kutsuti „Korintose tüdrukuteks”, suurendasid linna rikkust sinna kokku tulevate inimeste arvel.

Efesoses oli Pauluse reisi ajal elanikke veelgi rohkem, umbes 250 000. See oli Rooma Impeeriumi suuruselt neljas linn. Linna peajumal oli Artemis, kuid templeid oli seal ligi viiekümnele erinevale jumalale. Artemisele pühendatud tempel kuulus seitsme maailmaime hulka. Efesos oli tähtis sadamalinn. Seal asus Rooma kohalik võimukeskus, seal tegeldi Väike-Aasia valitsus- ja haldusküsimustega. Evangeelium levib urbaniseerunud ja kultuuriliselt kirevas keskkonnas.

Paulus Korintoses – kuulutus vastuseisust hoolimata

Varsti peale Korintosesse saabumist lõi Paulus sõprussuhted kristlastest abielupaari Priskilla ja Akvilaga, kes aitasid Paulust tema Korintoses viibimise ajal. Nad saadavad Paulust hiljem Efesoses ning pärast imperaator Claudiuse surma ka Roomas (vt Lisa 1).

Priskilla ja Akvila olid juudid, kes olid keiser Claudiuse käsul Roomast välja aetud pingete tõttu, mis tekkisid juutide seas seoses kristliku õpetuse levikuga. (18:2) Priskilla – keda nimetatakse tavaliselt enne oma abikaasat Akvilat – võis oma mehega võrreldes olla silmapaistvamate juhi ja õpetaja annetega ning tema roll koguduses kaalukam. (18:26) Igatahes kuuluvad nad Pauluse meeskonda.

Neid ühendas Paulusega veel sama amet – nad olid telgivalmistajad. Kreekakeelne sõna *skēnopoios* tähendab inimest, kes töötab nahaga, millest ju telke peamiselt valmistati. Selle ameti õppis Paulus tõenäoliselt rabiks õppides – rabidelt eeldati, et peale Toora tundmise peavad nad ennast suutma üleval pidada mingi maise tööga.

Siilas ja Timoteos olid viibinud Makedoonias Filippi, Tessaloonika ja

✓ *Mis on kõige kummalisem amet, mida sa oled pidanud?*

Berea kogudustes, ja saabusid nüüd Korintosesse. Nad töid Paulusele rõõmustavaid uudiseid Makedoonia kristlaste kohta. Samal ajal pühendus Paulus veelgi enam evangeeliumi kuulutamisele. (18:5) Aga ta kohtab vastuseisu – Korinotose juudid, kellele Paulus püüdis rääkida Jeesusest kui Messiast, tõukasid ta sõnumi ära.

Žest, millega Paulus eemaldus juutidest (18:6), kes teda ja ilmselt ka Jeesust pilkasid, on judaismis hästi tuntud. „Riietelt tolmu raputamine” tähendas enda eraldamist inimeste patustest tegudest (vt Nh 5:13 ja Mt 10:14). Pauluse sõnu: „Teie veri tulgu teie pea peale!” tuleb vaadelda seoses prohvet Hesekieli sõnadega rahvale, kes ei lase end hoiatada ega võta prohveti sõnu kuulda. (Hs 33:5) Pärast konflikti sünagoogis läheb Paulus jumalakartliku Titius Justuse koju; see on tõenäoliselt sama inimene, kellest Paulus räägib Rooma kirjas (Rm 16:23). Seal on mehe nimeks Gaius, mis tõenäoliselt oli ta eesnimi, Titius Justus aga roomapäraseid perekonnanimed. Vahest vajas Pauluski hingetõmbeaega sõbra ja mõttekaaslase seltsis.

Eelnevat arvesse võttes on ülimalt ootamatu ja hämmastav, et sünagogivanem ise pöördub ristiusku, hoolimata algsest ägedast ja otsustavast vastuseisust. (18:8) 1Kr 1:14 saame teada, et Paulus ise ristis Krispuse, ning

tõenäoliselt teisi juute ja paganaid, kes Korinotses ristiuku pöördusid. Jumal kinnitab Paulust jätkama kuulutustööd, ja ilmub talle nägemuses. (18:9) Paulus jäi Korintosesse kaheksateistkümneks kuuks.

✓ *Mis sa arvad, kuidas Paulus ennast tundis, alustades kuulutustööd Korintos (vt 1Kr 2:3)? Kuidas mõjutas Paulust Jumalalt saadud nägemus (Ap 18:9-10)?*

Konflikt juutide ja Pauluse vahel oli püsivalt tuline ja Paulus toodi kohaliku kohtu ette. (18:12) Tõenäoliselt püüdsid juudid veenda maavalitsejat, et Pauluse õpetus Kristusest ei ole kuidagi seotud judaismiga, ning järelikult ei tohiks kristlased olla Rooma seaduste kaitse all, nii nagu juudiusu järgijad. Maavalitseja Gallio meelest on aga tegu vaid judaismi sisevaidlusega, ning ta keeldub juhtumit menetlemast. „Kuriteo koosseis puudub,” kõlaks tänapäevane otsus.

See otsus loob seadusliku pretsedendi ja tagab kristlastele, kes justkui ikka veel on judaismi allharu, Rooma riigis tegutsemiseks samad õigused kui juutidele. Asjaolud hakkavad kristlaste jaoks muutuma hiljem, keiser Nero valitsusajal.

Episood Gallio ees lõpeb vägivaldselt. Kui juudid ei saavutanud kohtus meelepärast otsust, pöördusid nad vihas sünagoogiüles Soostenese vastu ja peksid mehe läbi. Sünagoogiülem Soostenes oli tõenäoliselt saanud ülemaks pärast ristiuku pöördunud Krispuse kohalt lahkumist. (18:17) Võib arvata, et tema initsiatiivil võeti Paulus kinni ning toodi Gallio ette. Kuid see vahejuhtum tema autoriteeti ei suurenda.

Paulus Efesoses – kuulutus lünklikust usust hoolimata

Efesosse jõudes leidis Paulus eest omapärased Jeesuse jüngrid – nad olid Kristusest kuulnud ning hakanud temasse uskuma, ometi olid nende teadmised väga lünklikud. Ilmselt ei teadnud nad veel midagi Kristuse surmast, ülestõusmisest ega Pühast Vaimust. Kui need usklikud olid juudid, siis küllap ei olnud nad viimase 20 aasta jooksul reisinud Jeruusalemma, sest vastasel korral oleksid nad kindlasti kuulnud täpsemat teavet Kristuse kohta, mis oleks nende lüngad täitnud. (19:2-3)

Paulus ei satu segadusse. Ta teab, et seal, kus evangeelium uusi radu rajab, on ikka segadust, hämaraid alasid, täpsustamise vajadust. Ta selgitab Efesose uslikele, mida nad Jeesust veel ei tea, ristib nad siis ja paneb oma käed õnnistades ja palvetades nende peale. Püha Vaimu kohalolu on tuntav, ilmnedes muuhulgas keelterääkimise ilminguna. Efesose kristlaste lünklik usk täieneb oluliselt ja otsustavalt. (19:4-6)

Nagu tavaliselt uude linna saabudes, alustas Paulus oma kuulutust kohalikus sünagoogis. Sünagoogis oli tavaliselt ka mittejuute. Paulus leiab uusi kontakte, räägib ja väitleb. Kolme kuu pärast loobub ta vastuseisu tõttu kõnelemisest sünagoogis, kuid leiab kohe uue võimaluse kuulutada evangeeliumi. Ta õpetab kahe aasta vältel huvilisi Türrannose koolis. Sellest koolist ei ole kahjuks säilinud ühtegi arheoloogilist leidu (19:8-9).

Paulus ei otsi vabandusi, mida ta oleks leidnud kuhjaga. Ta otsib võimalusi, ja kasutab neid. Tema misjon ei ole „kiirmisjon“, ta võtab rohkesti aega, et selgitada, kuulata, õpetada. Efesose linna külastasid paljud kaupmehed ja rändurid, kes kristlasteks saanuna naasesid oma kodumaale ja viisid sõnumi Kristusest endaga kaasa. „Kõik, kes Aasias elasid, said kuulda Issanda sõna.“ (19:10)

Pauluse tegevusega kaasnevad Efesoses suured imed – inimesed saavad terveks, kurjad vaimud aetakse välja. Luukas rõhutab aga, et need on Jumala ja mitte Pauluse enda teod, need toimuvad vaid „Pauluse käte läbi“. (19:11) Efesoses oli mitmeid usuvoole, mis tegelesid kurjade vaimude välja ajamisega. Üks rühm juute kasutas selle tegevuse juures inimeste nimesid, kellel nad uskusid olevat võimsat vaimuväge – nad püüavad kasutada ka Jeesuse nime, ise teda tundmata. Aga sõnade lausumisest ei piisa, vaid tarvis on ususuhet Jeesusega; Jeesuse nime lihtsalt võlusõnana kasutamine ja vaimumaailmaga oskamatult ringi käimine on lausa eluohtlik. (19:13-16)

✓ *Miks on inimestel mõnikord ahvatlevam pöörduda nõiduse või posimise kui Kristuse poole? Kuidas sina sellist olukorda hindad?*

Kuuldus Jeesuse nime vägevusest – kui sellesse ausalt usutakse – levis ümbruskonnas. (19:17). Kristlasteks said ka paljud seni nõiakunstiga tegelejad inimesed. Nad mõistsid kui tõsine asi on vaimumaailm ja said aru, et ehtne suhe Jumalaga on väärt palju enam kui maagilised sõnad ja amuletid. Paljud neist tunnistasid avalikult oma süüd, kahetsesid, ning ütlesid otsustavalt lahti oma senistest tegudest. Põletatud nõiakunsti raamatute hulk oli nii suur, et nende väärtus rahas oli viiskümmend tuhat hõberaha – selline summa võrdus 150 inimese ühe aasta tööga. (19:18-19) Kuid vabanemine valest ja eksitusest oli võrreldamatult väärtuslikum!

Luuka kirjeldust Apostlite tegude 19. peatükis läbib võidukas noot – Jumal, ilmutatud Jeesuses Kristuses, on vägevam kui ükski inimene, kuri vaim, raske haigus, ebajumalus või kammitsev nõidus. Paulus kinnitab seda kogemust veel kord oma kirjas Efesose kogudusele umbes pool tosinat aastat hiljem (vt Ef 1:15-23).

Tööleht

Paulus Korintoses ja Efesoses

Ap 18:1-17; 19:1-20

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Mis on kõige kummalisem amet, mida sa oled pidanud?*
- ✓ *Mis sa arvad, kuidas Paulus ennast tundis, alustades kuulutustööd Korintoses (vt 1Kr 2:3)? Kuidas mõjutas Paulust Jumalalt saadud nägemus (Ap 18:9-10)?*
- ✓ *Miks on inimestel mõnikord ahvatlevam pöörduda nõiduse või posimise kui Kristuse poole? Kuidas sina sellist olukorda hindad?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Võtmesalm päheõppimiseks

Ap 18:9-10

„Ära karda, vaid räägi, ja ära ole vait! Sest mina olen sinuga ja keegi ei tule sinu kallale sulle kurja tegema, sest mul on palju rahvast siin linnas.”

Pauluse kaitsekõne rahvahulga ees

Ap 21:37-22:29

Paulus jõudis evangeeliumi kuulutuse teekonnal taas Jeruusalemma, kus ta kohtas juutide vastuseisu. Ta vangistati. Vaatus, mis lugeja ees Apostlite tegude raamatu lehekülgedel avaneb, on järgmine. Paulust on äsja peksnud ja hoolimatult koheldud, kuid toibudes soovib ta rahvale kõnelda. Tegemist on retooriliselt mõjusa kaitsekõnega Pauluse usu ja tegevuse kohta. Millegipärast pidas ülempealik Paulust esialgu kellekski egiptlaseks, kes oli hiljuti mässu õhutanud ja lubanud Jumala otsest sekkumist. Viimasest seigast kirjutab Josephus. Selgub siiski, et Paulus on hoopis Tarsosest pärit. Üllatunud vangi kreeka keele oskusest, annab pealik talle loa rahvaga rääkida.

- ✓ *Kas sulle meenub mõni olukord, kus sulle tundus, et kergem on asjadel lasta isevoolu minna, mitte sõna võtta ega vastanduda? Mida sa tookord tegid? Mida teeksid täna?*

Pauluse kõne rahvahulgale

Ilmselt kõneles Paulus rahvahulgale aramea keeles; viide heebrea keelele oli tõenäoliselt üldistav väljend. (21:40) Rahvale omane ja niiöelda kodune keel muutis kuulajad vaikseks ja tähelepanelikuks. (22:2) Juutidest kuulajad said aru, et Paulust ei tasu süüdistada paganatega koostöös – tegemist oli juudi kasvatuse saanud mehega, õppinud piirkonna kõige kuulsama rabi Gamalieli jalgade ees. (22:3) Tänapäeval öeldaks ehk, et ta õppis kuulsa rabi käe all.

Oli selge, et Paulus oli haritud variser. Olla kristlane ei tähenda oma rahva reetmist. Samuti otsustas Paulus mitte vaikides mööda minna süüdistustest, et ta õpetab „meie rahva ja Seaduse ja selle paiga (st templi) vastu” (vrd 21:28). Kui Paulus ei oleks selgitanud, oleks juutide ja paganakristlaste suhted ilmselt veelgi teravnenud ja mittemõistmine oleks suurenenud.

Kogenud kõnelejana leiab Paulus „ühise keele”, pöördub rahva poole lugupidavalt „mehed, vennad ja isad”. (22:1) Tema kirjeldus kristlaste tagakiusamises osalemise kohta annab talle võimaluse jutustada oma pöördumisest. Pauluse siin kirjeldatud pöördumislugu on sarnane 9. peatüki tekstile, kuid sisaldab mõningaid tähendusrikkaid erinevusi. Siin rõhutab ta eelkõige oma kutsumust evangeeliumi kuulutada. Ta selgitab, miks ta töötab paganate hulgas, kuid väidab, et on sellegipoolest hea ja ustav juut. Hananiase kohta öeldakse uue infona seda, et tal oli hea tunnistus kõigi Damaskuse juutide silmis. Just Hananias ütleb Saulusele (Paulusele), et ta peab olema Kristuse tunnistaja kõigile inimestele ja ta peab saama ristitud. (22:15-16) Paulus näitab apologetilise võtte varal, et austatud juut Hananias jagas temaga misjonitöö nägemust, ehkki Paulus sai selle kutsumuse ka otse Jumalalt (vt 26:17).

Uus tahk pöördumisloos on ka nägemus Jeruusalemma templis, kus Jumal ütleb talle, et ta peab Jeruusalemmast lahkuma. Varem on Pauluse Jeruusalemmast lahkumist kirjeldatud inimlikumas võtmes: vennad said teada Paulust varitsevast ohust ja viisid ta Kaisareasse (vt 9:29-30). Frederick Fyvie Bruce ütleb, et „see ei ole ainus koht meie jutustuses, kus jumalik juhtimine ja inimlik tegevus kokku langevad”.

- ✓ *Paulus räägib isikliku usukogemuse loo. Tema kaitsekõne on inimlähedane. Milline on sinu usuleidmise ehk pöördumise lugu?*

Paulus kasutab Rooma kodakondsust

Pauluse väide, et Jumal on teda läkitanud paganate sekka (22:21), põhjustas uue pahameelelaine rahva seas. Möll pidi olema päris suur, kui rahvas riideid seljast ära kiskus ja tolmu vastu taevast loopis. (21:23) Need tegevused väljendasid tollases kultuurikontekstis nii rahva viha, frustratsiooni kui ka nende pahameelt võimaliku jumalateotuse tõttu, sest käis kuuldus, et Paulus oli paganaid templisse viinud (vrd 21:28-29). Võimalik, et see süüdistus meenus rahvale seoses Pauluse viitega tema tööle paganate seas.

Segadus oli nii suur, et mingit mõistlikku küsitlemist ei olnud võimalik läbi viia ja ülempealik käskis viia Pauluse kindlusesse, et seal piinamise abil välja selgitada, mis pahateo ta on teinud, et juudid nii vihased on. (21:34) Piitsutamine või rihmutamine pidi ilmselt toimuma mitmeharulise piitsuga, mille rihmade otsa olid seotud metallist või luust raskused. Selline piinamine võis tekitada eluaegseid vigastusi.

Nüüd kasutab Paulus enda kaitseks Rooma kodakonduse argumenti. Rooma kodanikke võis piitsutada karistuseks, aga mitte piinamiseks enne kohtuotsuse langetamist. Ülekuulajad jätsid Pauluse kohe rahule. Ülempealik ühelt poolt vältis nõnda seaduse vastu astumist, teiselt poolt aga taipas ta, et oli juba valesti tegutsenud piitsutamise käsku andes. „Ülempealik lõi kartma,” nagu selgitab lühike kommentaar tekstis. (22:29) Vahest põhjustas kriisihetk seda, et ta vangiga usalduslikult kõneles, rääkides suurest altkäemaksust, mida ta ise pidi maksma, et Rooma kodanikuks saada, samal ajal kui Paulus oli sündinud Rooma kodanikuna. Me ei tea, mis pani ülempealiku niiviisi „südant puistama”. Pauluse meelekindlus? Kriisihetk? Vajadus kinnitada, et ega temagi töö kerge ei ole?

Järgmisel päeval laseb ülempealik Pauluse viia Suurkohtu ette – ilmselt sellepärast, et oli aru saada, et probleem on usuline, ja ta pidi selgusele jõudma, milles see ikkagi seisnes. (22:30)

- ✓ *Paulus vangistati tema misjonitöö pärast ja ta koges füüsilisi kannatusi. Millised on kõige suuremad raskused, mida oled usu pärast pidanud kogema? Kas kannatamine usu pärast on tänapäeva maailmas aktuaalne teema?*

Tööleht

Pauluse kaitsekõne rahvahulga ees

Ap 21:37-22:29

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Kas sulle meenub mõni olukord, kus sulle tundus, et kergem on asjadel lasta isevoolu minna, mitte sõna võtta ega vastanduda? Mida sa tookord tegid? Mida teeksid täna?*
- ✓ *Paulus räägib isikliku usukogemuse loo. Tema kaitsekõne on inimlähedane. Milline on sinu usuleidmise ehk pöördumise lugu?*
- ✓ *Paulus vangistati tema misjonitöö pärast ja ta koges füüsilisi kannatusi. Millised on kõige suuremad raskused, mida oled usu pärast pidanud kogema? Kas kannatamine usu pärast on tänapäeva maailmas aktuaalne teema?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 22:14-16

„Meie isade Jumal on su määranud tunnetama tema tahtmist ja nägema seda Õiget ning kuulma häält tema suust, sest sina saad tema tunnistajaks kõigile inimestele selles, mida sa oled näinud ja kuulnud. Ja mida sa nüüd ootad? Tõuse ja lase ennast ristida ning oma patud ära pesta, appi hüüdes tema nime.”

Paulus maavalitseja Feeliksi ees

Ap 24:1-27

Maavalitseja Feeliks oli Judea maavalitseja kaheksa aastat (52-59 pKr). Feeliks ei pärinenud kõrgest soost ega silmapaistvast perekonnast, vaid oli hoopis vabaks lastud ori. Olles õel ja jõhker, oli ta kurikuulus oma halva valitsemisoscuse poolest. Rooma-juudi esimese sajandi ajaloolane Josephus on kirja pannud, kuidas Feeliks suhtus juutidesse, kes julgesid mässata Rooma võimu vastu – ta lasi nad kinni võtta ning hukata kohapeal. Feeliks andis meelsasti korralduse hukata mässajad ristilöömise läbi. Keiser Nero eemaldas ta võimult aastal 59, pärast tema suutmatust hakka saada ülestõusudega Kaisarea linnas.

Me näeme juutide visadust. Jälle tirivad nad Pauluse Rooma võimude, seekord maavalitseja ette. Nad ei pea paljaks mitmepäevast teekonda Jeruusalemmast Kaisareasse, et apostlit süüdistada. Nende asja juhib ülempreester, mis näitab, kui oluline oli juutidele saavutada Paulust süüdistav otsus. Kõnemees Tertullusest ei tea me midagi peale tema nime. Kõnemees oli tol ajal keegi, kes oli õppinud retoorikat ning teadis hästi Rooma seadusi ja kõik kohtu protseduure. Juudid olid Pauluse süüdistamise põhjalikult ette valmistanud, kasutades „professionaalset” abi. (s 1)

✓ *Milline on kõige meeldejäävam kõne või jutlus, mida sa oled kuulnud? Miks?*

Retoorika tagakiusu teenistuses

Tertullus alustab oma kõnet maavalitseja Feeliksi kiitmisega. See oli tavapärase kohtukõne algus ja tihti väga efektiivne kohtuniku poolehoidu võitmiseks. Me teame, et Tertulluse sõnad olid tühi kiitus, sest Feeliks oli vilets valitseja, kes suutis korda hoida vaid mässajate pideva hukkamise varal. Tertulluse süüdistustes on siiski tõetera: jah, peaaegu igas linnas ja sünagoogis, kus Paulus Kristust kuulutas, tekitas see juutide seas ärevust ning omavahelisi vaidlusi. Tertullus nimetab kristlasi naatsaretlaste lahkuseks. Tollal ei olnud sõnal „lahkusk” (kreeka k *hairesis*) tingimata negatiivset varjundit – sama sõnaga kirjeldati ka judaismi enda sees olevaid erinevaid usuvoolusid, nt saduseride ning variseride õpetust. Ometi tundub, et siin annab Tertullus sõnale negatiivse tähenduse. (s 5)

- ✓ *Mida me saame teada Tertulluse kõne kaudu juutide arvamuse kohta kristlastest? Milline tähendus on sõnal „lahkusk” tänapäeval?*

Templi rüvetamise süüdistus oli kõige rängem ning võis halvimal juhul tuua kaasa surmanuhtluse. Templi rüvetamise all pidasid juudid silmas seda, et Paulus olevat kuulu järgi toonud pühakotta kreeklase Trofimose (vt Ap 20:4, 21:29). Ülempreester ja Tertullus väidavad sedagi, et ülempealik Lüüσίας ületas oma võimupiire, võttes Pauluse juutide käest. Tülitajata peaks nüüd tagasi antama juutide kätte ning minema Suurkohtu ette. (s 6-7) Juudid lootsid Paulusele määrata surmanuhtluse, misjärel oleks Rooma võimud kohtuotsuse täide viinud.

Mida on Paulusel enda kaitseks öelda?

Tertulluse süüdistustele järgnes Pauluse kaitsekõne. (s 10-21) Pauluski alustas oma kõnet aupaklikult, nagu tava nõudis, kuid ta ülistas Feeliksit palju vähem kui Tertullus. Pauluse argumendid on esitatud loogiliselt ja samas isikliku tunnistuse vormis. Ta räägib oma veendumustest ning kinnitab, et usub kõike, mis on kirjas Seaduses ja prohvetite raamatutes. Pauluse ja tolleaegse juudi vahel oli aga üks oluline erinevus: Paulus uskus, et Jeesuses Kristuses on täitunud kõik, millest räägivad Seaduse juhised ja prohvetite kuulutused. (s 14) Ta uskus surnute ülestõusmisse nagu enamik juute uskusid (vt Tn 12:2, Jh 5:28-29).

Pauluse Jeruusalemma-külastusel tekkinud ülekuulamiste saaga algas juba peatükkides 21 ja 22. Viimati oli Paulus olnud Jeruusalemmas umbes

viis aastat tagasi (s 17), enne Efesose koguduse külastamist. (18:22) Paulus nimetab Jeruusalemma-külastuse ühe põhjusena annetuse üleandmist sealsete kristlaste jaoks. Paulus oli Jeruusalemma kristlastele toonud materiaalselt abi varemgi – kaksteist aastat tagasi, kui ta vahendas Antiookia koguduse toetust. (11:27-30, 12:25) Samal ajal palusid Jaakobus, Peetrus ja Johannes, et Paulus peaks jätkuvalt meeles vaeseid. (Gl 2:9-10) Paulus võttis selle abipalve südamesse ja kogus annetusi mitmetest kogudustest, mida külastas. (Rm 15:26) Kuidas Paulus toetusi kogus? Sellest saame aimu, kui loeme 2Kr 8:1-9:15.

Paulus väidab, et ta tuli Jeruusalemma ohverdama. See tundub pisut kummastav. Väidab ju ta ise, et Jumal mõistab inimese õigeks armust, täiesti muidu, usu läbi ja Kristuse lunastuse kaudu, mitte ohvrite tõttu. (vrd Rm 3:21-31) Kas tavad elavad kauem kui tähendused? Kas Paulus tegi min-geid templiteenistuse tava- sid kaasa, kuigi neil polnud tema jaoks enam varasemat tähendust? Mõnede piibliuurijate arvates ei osalenud Paulus ise ohvritoomisel, vaid aitas tasuda mõne vaesema inimese nasiiritootuse kulud, looma- või toiduohvri hinna (vrd 4Ms 6:1-21).

Pühakojas enese puhastamine (s 18) oli juutide seitsmepäevane puhastusrituaal (vt 4Ms 8:21, 19:12, 31:19). Reisides paganate seas, muutus inime- ne juudi tavade kohaselt roojaseks. Kuna Paulus soovis osaleda nasiiride pühitsemisel templis, siis pidi ta enne läbima puhastusrituaali. Selline samm Pauluse poolt kinnitab ta enda sõnu: „Ma olen kõigile saanud kõigeks, et igal juhul mõned päästa. Aga seda kõike ma teen evangeeliumi pärast”. (1Kr 9:22-23)

Paulus suhtleb maavalitseja Feeliksiga

Nagu piiblitekstis mainitud, saatis ülempalik Lüü- sias Pauluse Jeruu- salemmast Kaisareasse, kus maavalitseja Feeliks peatus. (23:23-24) Asja arutamine, mis küll käsitleb Jeruusalemmas toimunut, leiab aset seal. Aga Pauluse kohtuasi ei leia kiiret lahendust. Kaisarea vangistuses veedab apostel koguni kaks aastat (57-59 pKr).

Kuna ainuüksi Jeruusalemmas oli saanud kristlaseks tuhandeid juute ja Kaisareaski oli tekkinud kristlikke kogukondi, siis pole üllatav, et Feeliks, Rooma võimu esindajana, oli selle usulise liikumisega hästi kursis. (s 22) Võib oletada, et Feeliksi teave kristlaste kohta oli seotud tema peamise ülesandega ehk rahu tagamisega oma valitsusalal – seega teadis ta hästi, et kristlased ei ole vägivaldsed ega õhuta mässu.

Tõenäoliselt Pauluse kohtuasi jätkus, kui saabus ülempalik Lüü- sias –

kuid Luukas ei maini selle kohta midagi. Feeliksil polnud piisavalt julgust Paulust süüdi mõista ega vabaks lasta. Ta ei tahtnud halvendada suhteid juudi vanematega. Teisalt ei tahtnud ta Pauluse surmamõistmist juutide poolt, sest siis oleks tal tekkinud konflikt Roomaga ja ta oleks pidanud aru andma, miks tema valitsusalas on tapetud Rooma kodanik. Nii kasutas ta venitamistaktikat ja jättis Pauluse kerge vahi alla (s 23), mis siiski tähendas aheldatust vangivalvuri külge ning piiratud liikumisvabadust. Kuna Pauluse ajal ei olnud kinnipeetava ülalpidamiskulud riigi kanda, siis käisid tema juures sõbrad, kes tõid talle toitu ja riideid. Sõprade ehk omaste all, kes Paulust abistasid, mõeldakse tõenäoliselt Kaisarea kristlasi. (s 23)

Feeliksi naisest Drusillast teame, et ta oli Feeliksi kolmas abikaasa, ning abielludes vaid neliteist aastat vana. Kohtumisel Paulusega pidi ta seega olema umbes üheksateistaastane. (s 24) Drusilla oli üks Herodes Agrippa I kolmest tütredest. Oma isa traagilise surma ajal oli ta alles neljaaastane. (Ap 12:19-23) Kui Feeliks kohtus Drusillaga, armus ta temasse, kuid sai peagi teada, et tütarlaps on juba abielus. Kasutades oma veenmisoskust ja meelitusi sai ta Drusilla nõusse esimest meest maha jätma.

Paulus, saades võimaluse kohtuda Feeliksi ja Drusillaga, kinnitab veendunult, et Jeesus on Iisraeli messialootuse täitumine. Kui ta aga hakkab rääkima õiglusest ja kasinusest, moraalsest vastutusest ja jumalikust kohtust, tunneb Feeliks ja võib-olla ka Drusilla, et need sõnad puudutavad neid liiga isiklikult ja valusalt, ning nad saadavad Pauluse ära. (s 25)

Tekst väidab, et Feeliks lootis Pauluselt saada altkäemaksu. (s 26) Feeliksile võis jääda mulje, et Paulus on võrdlemisi rikas, sest ta viis Jeruusalemma suure summa raha – mis muidugi oli annetus Jeruusalemma kristlastele.

✓ *Piibel ütleb, et Feeliks „teadis täpselt kõike usuteega seonduvat”. (vt Ap 24:22) Mis vahe on usulistel teadmistel ja kristlaseks olemisel?*

Kaks aastat Kaisarea vangistuses oli Pauluse elus siiski viljakas aeg – ta selgitas oma seisukohti, ja ilmselt kohtus Luukasega, kes kogus materjali Apostlite tegude raamatu tarvis. Kui Feeliks maavalitseja kohalt tagandati, tuli võimule uus maavalitseja ehk prokuraator – Porkius Festus. (s 27) See aga ei toonud veel lahendust Pauluse jaoks. Ta pidi taluma seda, mida inimesel on väga raske taluda: teadmatust ja pikalevenivat pinget.

Tööleht

Paulus maavalitseja Feeliksi ees

Ap 24:1-27

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Mis on kõige meeldejäavam kõne või jutlus, mida sa oled kuulnud? Miks?*
- ✓ *Mida me saame teada Tertulluse kõne kaudu juutide arvamuse kohta kristlastest? Milline tähendus on sõnal „lahkusk” tänapäeval?*
- ✓ *Piibel ütleb, et Feeliks „teadis täpselt kõike usuteega seonduvat”. (vt Ap 24:22) Mis vahe on usulistel teadmistel ja kristlaseks olemisel?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 24:14

„Ma tunnistan sulle aga seda, et ma usuteed mööda, mida nemad nimetavad lahkuseks, teenin oma isade Jumalat.”

Pauluse arutelu Agrippaga

Ap 26:1-32

Agrippa ja Berenike kohtusid Paulusega, sisenedes kohtusaali „suure toredusega”. (25:23) Siin on vastuolu sisemise veendumusega vangi ja välise uhkusega esineva kuningas Agrippa vahel. Tegemist on Heroodes Agrippa II-ga, kes oli ise juut, sündinud 27 pKr, ning kasvanud üles Roomas (vt Lisa 2). Agrippa, vastupidiselt oma isale, oli rahva hulgas ebapopulaarne, ja tema kooselu õe Berenikega äratas üldist pahameelt. Nagu kirjatekst osutab, kohtus Agrippa II Paulusega viisakusvisiidi ajal Kaisareasse, prokuraator Festuse juurde. Agrippa suundus pärast Jeruusalemma hävitamist 70 pKr taas Rooma, kus ta suri kõrges eas. Berenike, kuulus oma ilu poolest, olevat ära võlnud keiser Tiituse, kui too Juudi sõja ajal Palestiinas viibis. Kuid keisrinnat Berenikest siiski ei saanud. Kirjakohas esindavad Agrippa ja Berenike Rooma võimu. Võimule ei meeldi segadused, eriti veel usulist laadi. Ometi ei leia ametikandjad Pauluse tegevuses „kuriteo koosseisu”.

- ✓ *Kas mõned seadused või kultuuritavad takistavad sinul kristlasena oma usku või veendumusi ellu rakendada? Millised ja miks?*

Pauluse kaitsekõne Agrippa ees

Pauluse kaitsekõne algab ja kulgeb esimese sajandi kaitsekõnedele tüüpilises laadis. Pöördumine ja sissejuhatus (*exordium*), sündmuste kirjeldus (*narratio*) ja oma seisukoha tõestamine (*argumentatio*). Paulus väidab, et Agrippa on „kõikide juudi kommete ja vaidlusküsimuste parim tundja”. (s 3) Seda tuleb ilmselt võtta viisakusavaldusena.

Nagu sellistes olukordades varemgi, kasutab Paulus võimalust tunnistada oma usust. Seda teeb ta kõne põhiosas, andes põhjaliku ülevaate oma kristlaseks saamise eelsest tegevusest. Ta kirjeldab, et oli üks peamisi juhte kristlaste tagakiusamise organiseerimisel. Ta kiusas neid taga kõigis sünagoogides, käies ühest sünagoogist teise. (s 11) Ühtlasi viitab see salm, et juutidest kristlased osalesid tollal sünagoogi elus.

Salmid 12-18 annavad kolmandat korda Apostlite tegude raamatus

ülevaate Pauluse pöördumise loost. Hääl Damaskuse teel ütles: „Raskeks läheb sul astla vastu takka üles lüüa!” (s 14) See oli vanasõna, mida kasutati tolleaegses klassikalises kirjanduses. See tähendas: on mõttetu saatuse või jumalate vastu võidelda. Pauluse loo kontekstis tähendas see: on mõttetu jätkata Kristuse vastu tegutsemist, see oleks samahea kui härg hakkaks võitlema künnimehe käes oleva astla, distsiplineeriva ja suunava vahendi vastu. Sellest ei tule midagi välja! On väga tähtis seik, et Pauluse misjoni-ülesanne tuli Jeesuselt endalt. See oli aluseks Pauluse väitele, et temalgi on apostli ülesanne.

✓ *Mida on Pauluse vestlusest Agrippa ja Festusega õppida? Kas oled nõus, et kristlased tunnistavad oma usust tihti vaid „viletsatele” ja „nõrkadele”, ja neil ei ole palju öelda „tugevatele” ja „vägevatele”? Miks?*

Algkristlaste meelest pidi apostel vastama kahele tunnusele: 1) ta oli näinud ülestõusnud Issandat (1Kr 9:1, 15:8, Ap 1:22) ja 2) ta oli saanud ülesande otse Jeesuselt (Rm 1:1, 1Kr 1:1, Gl 1:1, 2:7). See jutustus näitab, et mõlemad nõuded on Pauluse elus täidetud. Tal on apostli roll. Paulus nimetab ise veel kolmanda tingimuse: tulemuslik teenimistöö (1Kr 9:2, 2Kr 12:12, Gl 2:8-9). See aspekt on olemas ka siin kirjakohas. (26:19-23)

Pauluse kirjeldus oma pöördumisest ja kutsumusest viitab evangeeliu-mikuulutuse protsessile, olles otsekui mudeliks: Jumal kutsub ja varustab, meie roll on olla Kristuse tunnistajad, evangeelne sõnum sisaldab meelega-randuskutset ja Jumala poole pöördumisele õhutamist, kuulutuse tulemusel inimesed päästetakse uskuma – sest Messias kuulutab „valgust nii juutidele kui paganaile” (s 23).

Agrippa ja Festus vestlevad Paulusega

Festus oli praktiline Rooma võimukandja ja usulised üksikasjad ajasid ta segadusse. Tema reaktsioon oli tõrjuv, käegalööv: „Sa jamsid!” – Õppi-nud mees küll, aga suur tarkus on mehe peas midagi päris sassi ajanud, nii hindab Festus olukorda. (s 24) Paulus adresseeribki oma kõne peamiselt Agrippale, kes on asjadega Pauluse hinnangul rohkem kursis, teab krist-luse levikut ja seisukohti, sest „ei ole see ju kuskil kolmas toimunud”. (s 26)

Paulus muutub Agrippaga vesteldes väga isiklikuks: „Kuningas Agrippa, kas sa usud prohveteid? Ma tean, et sa usud!” (s 27) Agrippa oli juutide

pühakirjaga kursis, kuid ta keeldus oma teadmiste ja apostli sõnade vahel seost loomast, sest siis pidanuks ta ka võtma seisukoha kristluse suhtes. Ta põikleb diplomaatiliselt kõrvale: „Ühesõnaga, sa tahad mind panna käituma kristlasena?” (s 28) Agrippa ei ole valmis kristliku usu suhtes isiklikku otsust langetama, ta tahab lihtsalt asjaga intellektuaalselt tutvuda. Vahest pakkus talle huvi kasvava „kristliku sekti” ühe juhtfiguuriga kohtuda. Agrippa meenutab inimest, kes otsib erilisi elamusi ja meeldejäävaid kohtumisi. Paulus oli kahtlemata põnev vestluspartner. Kuid Agrippa ei olnud valmis ise muutuma.

Paulus ei ole pealetükkiv, aga ta ei salga seda, mida peab tähtsaks. Tema soovib, et kõik inimesed – ka ülemad ja valitsejad – saaksid kristlaseks (s 29); hiljem kordab Paulus sama mõtet Timoteosele (1Tm 2:1-4). Kuid ausa usuküsimustega tegelemise asemel, mis muudaks hoiakuid ja käitumist, jääb Agrippa põiklevaks poliitikuks. Ta väidab, et Paulusel ei ole küll mingit süüd, miks teda peaks vangis hoidma, ja ta võiks vabaks lasta, kui ta ei oleks nõudnud keisri kohut. (s 32) Seda on Agrippal nüüd lihtne öelda, see otsekui õigustaks võimude senist tegevust – kahe aasta vältel on võimud hoidnud Paulust vangis, sest neil polnud moraalset julgust teda vabastada (vt Ap 24:27).

- ✓ *Mõtle mõnele sinu tutvusringkonnas olevale inimesele, kes on sinust sotsiaalselt või ameti poolest kõrgemal positsioonil. Mida sa teeksid või ütleksid, kui see inimene sinu usuliste veendumuste vastu huvi tunneb? Kujutle seda olukorda ja ole vastuses üksikasjalik.*

Tööleht

Pauluse arutelu Agrippaga

Ap 26:1-32

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Kas mõned seadused või kultuuritavad takistavad sinul kristlasena oma usku või veendumusi ellu rakendada? Millised ja miks?*
- ✓ *Mida on Pauluse vestlusest Agrippa ja Festusega õppida? Kas oled nõus, et kristlased tunnistavad oma usust tihti vaid „viletsatele” ja „nõrkadele”, ja neil ei ole palju öelda „tugevatele” ja „vägevatele”? Miks?*
- ✓ *Mõtle mõnele sinu tutvusringkonnas olevale inimesele, kes on sinust sotsiaalselt või ameti poolest kõrgemal positsioonil. Mida sa teeksid või ütleksid, kui see inimene sinu usuliste veendumuste vastu huvi tunneb? Kujutle seda olukorda ja ole vastuses üksikasjalik.*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 26:22

„Et ma olen aga Jumalalt abi saanud tänase päevani, siis ma seisan, tunnistades nii pisikestele kui suurtele.”

Paulus jõuab Rooma

Ap 28:16-31

Apostlite tegude raamatu 27. peatükk ja 28. peatüki esimene pool kõneleb värvikalt Pauluse mereteekonnast Rooma: võitlus tormiga Kreeta rannikul, laevahukk, pääsemine Maltale, ja viimaks maabumine Roomas. Paulus tegutseb kriitilistes olukordades usujulge mehena, kes pälvib isegi teda valvama pandud sõdurite lugupidamise. Käesolev õppetund räägib Pauluse tegevusest kristliku usu selgitamisel multi-etnilises maailmalinnas Roomas. Paulusel on sõpru, kes kuuldes tema saabumisest, tulevad talle vastu Appiuse Foorumini ja Tres Tabernani. Viimane oli teeliste peatuspaik Via Appial. Piibel ütleb, et kristlikke vendi nähes „tänas Paulus Jumalat ja sai uut julgust”. (s 15)

- ✓ *Kas sulle tuleb meelde mõni juhtum oma elust, kui saabusid pikalt reisilt, ja sõbrad olid sulle vastu tulnud? Miks oli see nii tähtis? Mis tunne on siis, kui vastutulijaid ei olegi?*

Rooma linn

Roomas elas tollal umbes üks miljon elanikku. Linn oli Rooma Impeeriumi poliitiline, majanduslik ja militaarne keskus, olles esimese sajandi võimsaim linn. Seal elas kohalikke, aga ka inimesi Kreekast, Väike-Aasiast, Süüriast, Judeast, Pärsiast, Egiptusest, Põhja Aafrikast, Hispaaniast, Germaaniast, Britanniast ja mujalt. Linnas levinud usundeid oli palju, peamiselt aga austati Rooma ja Kreeka jumalaid ning mitmeid Aasia, Pärsia ja Egiptuse jumalaid. Tähtsal kohal oli keisri kui jumala kummardamine. Rooma oli keisri elupaik.

Rooma tähtsaim kese oli Foorum – siin toimus kogu Rooma poliitiline, religioosne ja majanduslik tegevus. Foorumil asus senatihoone ja vangla, kus hoiti vange enne hukkamist. Kolosseumi ei olnud veel (see valmis aastal 80 pKr). Linn oli täis templeid ja kujusid, mis olid pühendatud erinevatele jumalustele ning keisrile. Vaid väike hulk linna elanikke olid jõukad – suurem osa olid vaesed ja orjad, ning peaaegu 200 000 inimest elas vaid riigi toetusest (vaestele töötutele jagati tasuta vilja).

Neli aastat pärast Pauluse saabumist Rooma hävitas laastav tulekahju kümme linna neljateistkümnest linnaosast (64 pKr). Keiser Nero süüdistas tulekahjus kristlasi. Sellest hetkest algas Roomas ulatuslik ja jõhker kristlaste tagakius.

Paulus kuulutab kartmatult

Rooma saabudes leidis Paulus ennast eelistatud olukorras – ta võis vangla asemel elada elamus, siiski koos valvuritega. (s 16) Paulus oli siiski aheldatud valvuri külge, mis piiras märgatavalt tema vabadust. Kergendatud valve põhjuseks võis olla tõsiasi, et Pauluse puhul ei olnud tegemist ohtliku kurjategijaga, samuti oli tema põgenemise risk minimaalne. Rolli võisid mängida ka Festuse ja Agrippa arvamused, kes mõlemad uskusid, et Pauluse vastastest süüdistustest peaks loobuma.

Kuna Paulus ei saanud ise minna kohalikku sünagoogi, et rääkida juutidele Jeesusest ja arutleda usuküsimuste üle, tegi ta julge sammu ning kutsus kohalikud juudi sünagoogi juhid ja vanemad enda juurde. (s 17) Ap 28:20 selgitab Paulus juutidele, mille pärast ta on vangis: „Iisraeli lootuse pärast kannan ma seda ahelat.” Paulus peab silmas Iisraeli messiaootuse täitumist Jeesuse näol (vt Ap 23:6, 24:15, 26:6).

Jääb mulje, et Pauluse tegevus ei ärrita Roomas elavaid juute nii, nagu see ärritas Jeruusalemmas elavaid juute. Juudi vanemad ütlevad Paulusega

kohtudes koguni, et nad ei ole Jeruusalemma juutidelt saanud mingit kirja, kus oleks Paulust mainitud. (s 21) See fakt on üllatav, sest tõenäoliselt oli usujuhtidel siiski huvi ametlikult hoiatada eemal elavaid juute Pauluse nn „valekuulutuste” eest. Võimalik, et selline kiri oli teel või peagi Rooma saabumas. Kuuldused kristlaste usulahust olid aga jõudnud ka Rooma juutideni. (s 22) Ja need kuuldused ei olnud soodsad.

Oma võimalikest eelarvamustest hoolimata tulid vanemad – ja teised huvilised – siiski Paulusega kohtuma. (s 23) Põhjuseks võis olla puhas uudishimu: miks on endine kuulus variser ühinenud sellise ususektiga? Kohale tuli oodatust rohkem rahvast, kellele Paulus hommikust õhtuni jagas seletusi Jumala riigist.

Tõenäoliselt sidus Paulus oma jutu nii ajaloo, traditsiooni kui ka käskudega, mida juudi vanemad hästi teadsid. Kõige enam soovis Paulus näidata juutidele, kuidas Jeesus täidab seaduse ja prohvetite ennustused ja kuulutused. Paulus, olles endine variser, suutis peast tsiteerida Vana Testamenti ning siduda tsitaate Jeesusega.

Nagu mitmel eelnevalgi korral, hakkas osa Pauluse kuulajatest Jeesusesse uskuma, teised aga ei muutnud oma seisukohti. Võttes arvesse, et kuulajate seas oli sügavaid eelarvamusi kristliku sõnumi suhtes, on julgustav näha, et oli neid, kes „lasksid end öeldust veenda”. (s 24)

Enne Jesaja raamatu tsiteerimist kinnitab Paulus, et tegelikult pärinevad need sõnad Pühalt Vaimult. (s 25) See annab aimu, kuidas mõistis Paulus pühakirja ja selle mõju. Ta võtab oma jutu kokku tsiteerides Js 6:9-10, mis räägib Jumala väljavalitud rahva südame kõvadusest ning võimetusest mõista Jumala ilmutust. Sama kirjakohta tsiteeris ka Jeesus (vt Mt 13:14-15). Kui Paulus kirjutas kirja Rooma kristlastele paar aastat enne oma saabumist Rooma, rääkis ta samuti juutide tuimast südamest (vt Rm 11:7-8).

✓ *Mis sa arvad, mida tundis ja mõtles Paulus pärast kohtumist ja vestlust Rooma juutidega?*

Viljakas vangistus

Jumal kutsub nii juute kui paganaid, kuid viimased on evangeeliumile isegi vastuvõtlikumad (vt Rm 11:25-32). Paulus võib siin viidata ka sellele, et nüüdsest ta pöörab oma kuulutustöö enam paganate poole. (s 28)

Apostlite tegude raamatu kirjapanemise ajal oli Paulus olnud kaks aastat Roomas, ning tõenäoliselt ei olnud tema kohtuotsust veel langetatud, sest muidu oleks Luukas seda tõenäoliselt maininud. Olles piiratud oma

liikumistes ja kohtumistes, võttis Paulus oma üürielamus vastu kõiki, kes tema juurde tulid. (s 30) Pole kahtlust, et lisaks argijuttudele rääkis Paulus sellest, mis oli tema jaoks kõige tähtsam – ta kõneles Jeesusest Kristusest.

Lisaks kirjutas ta vangistusest mitmed kirjad kogudustele ja üksikisikutele: koloslastele, Filemonile ja efeslastele. Kirjas efeslastele palub Paulus kaaskristlasi palvetada tema eest, et ta võiks julgelt evangeeliumi kuulutada ka ahelais olles. (Ef 6:19-20) Ehkki piibliteadlased pole päris ühel meelel, võib ka kiri filiplastele olla kirjutatud kaheaastase Rooma-vangistuse lõpus. Just siin ütleb ta sõnad, mida kristlased on läbi sajandite palju tsiteerinud: „Jah, mulle on elamine Kristus ja suremine kasu!” (Fl 1:21)

Mis sai edasi?

Mis sai Paulusest pärast Apostlite tegude raamatu lõppu? Apostlite tegude raamatu lõpp on kuidagi ootamatu. Vaadates, kui detailselt on Luukas kirja pannud Pauluse kohtumise Festuse ja Agrippaga ning vangistuse üksikasjad, on kummaline, et Pauluse viimasest kohtuotsusest Roomas ei ole kirjas midagi. Kõige tõenäolisemalt Pauluse kohtuasjast loobuti. Seaduslikud asjaajamised enne kohtuvaidluse tühistamist võt-sidki tavapäraselt aega umbes kaks aastat.

Ajaloolistele andmetele tuginedes teame, et Paulus oli aastatel 62-65 vaba mees. Tõenäoliselt ta jätkas reisimist, võib-olla jõudis isegi Hispaaniasse. On teada, et Paulus vangistati uuesti keiser Nero poolt (valitsusaastad 54-68). Oma viimase kirja, 2. kirja Timoteosele, kirjutas Paulus taas Roomas vangis olles, kuid nüüd enam mitte kergendatud vangistuses, vaid tõenäoliselt ränkades oludes. See vangistus lõppes Pauluse hukkamisega aastal 67.

- ✓ *Mida peaksime oma elus praegu muutma, et meie elus võiks saada tõeks Apostlite tegude raamatu viimane lause: Paulus kuulutas Jumala riiki ja õpetas tõe Issandast täiesti avalikult ja takistusteta (vt Ap 28:31)? Pane nime „Paulus” asemele enda nimi ja loe see lause uuesti. Mida tähendab sinu elus Jumala riigi ja tõe avalik kuulutamine?*

Tööleht

Paulus jõuab Rooma

Ap 28:16-31

■ Küsimusi aruteluks

- ✓ *Kas sulle tuleb meelde mõni juhtum oma elust, kui saabusid pikalt reisilt, ja sõbrad olid sulle vastu tulnud? Miks oli see nii tähtis? Mis tunne on siis, kui vastutulijaid ei olegi?*
- ✓ *Mis sa arvad, mida tundis ja mõtles Paulus pärast kohtumist ja vestlust Rooma juutidega?*
- ✓ *Mida peaksime oma elus praegu muutma, et meie elus võiks saada tõeks Apostlite tegude raamatu viimane lause: Paulus kuulutas Jumala riiki ja õpetas tõde Issandast täiesti avalikult ja takistusteta (vt Ap 28:31)? Pane nime „Paulus” asemele enda nimi ja loe see lause uuesti. Mida tähendab sinu elus Jumala riigi ja tõe avalik kuulutamine?*

■ Kaks asja meeldejätmiseks

■ Üks asi ellurakendamiseks järgmise nädala jooksul

■ Vötmesalm päheõppimiseks

Ap 28:30-31

„Aga Paulus ... võttis vastu kõiki, kes tema juurde tulid, kuulutas Jumala riiki ja õpetades tõde Issandast Jeesusest Kristusest täiesti avalikult ja ilma takistamata.”

Lisa 1

Vana-Rooma keisrid keisririigi algusest kuni Pauluse hukkamiseni aastal 67

Nimi	Sünniaasta ja koht	Valitsusaasta	Sugulusside	Surma-aasta ja põhjus
Augustus Augustus Julius Caesar Augustus	63 eKr Rooma, Itaalia	27 eKr – 14 pKr	Esimene valitseja	14 pKr loomulik surm
Tiberius Tiberius Julius Caesar Augustus	42 eKr Rooma, Itaalia	14 eKr – 37 pKr	Augustuse naise Livia poeg eel- misest abielust, Augustuse adop- teeritud poeg	37 pKr töenäoliselt suri kõrges vanaduses
Caligula Gaius Julius Caesar Augustus Germanicus	12 pKr Antium, Itaalia	37 – 41 pKr	Tiberiuse ven- napoja Germa- nicuse poeg	41 pKr mõrvatud
Claudius Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus	10 eKr Lugdunum, Gallia Lugdunensis	41 – 54 pKr	Germanicuse vend, Caligula onu	54 pKr mürgitatud oma naise Agrippina poolt
Nero Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus	37 pKr Antium, Itaalia	54 – 68 pKr	Germanicuse lapselaps, Clau- diuse adopteeri- tud poeg	68 pKr enesetapp

Lisa 2

Heroodese dünastia (47 eKr – 100 pKr) liikmed, keda on mainitud Apostlite tegude raamatus

Nimi	Sünniaasta	Surma-aasta	Valitsusaastad	Sugulusside
Herodes Suur	73 eKr	4 pKr	37 eKr – 4 pKr	
Herodes Antipas	enne 20 eKr	pärast 39 pKr	4 – 39 pKr	Herodes Suure poeg
Herodes Agrippa I	10 eKr	44 pKr	41 – 44 pKr	Herodes Suure lapse-laps
Herodes Agrippa II	27 pKr	93 pKr	48 – 93 pKr	Agrippa I poeg

Lisa 3

Piirkonnad ja keeled, millele viidatakse Apostlite tegude 2:9-11

Piirkond, maa	Kohalikud keeled	Mida on teada sealsetest juutidest
Partlased, meedlased, eelamlased, Mesopotaamia elanikud	Aramea, parta, iraani keel	Need olid Palestiinast idas asuvad alad, tänapäeva Iraan ja Iraak. Juute oli sinna deporteeritud Assüüria ja Babüloonia valitsejate ajal 8. ja 6. saj eKr. Osa jäid sinna elama. 1 saj võis seal elada sadu tuhandeid juute.
Juudamaa e. Judea	Aramea, heebrea keel	Rooma provints, Jeruusalemm oli Judea osa, paljud pühadepidajad tulidki ümberkaudsetest küladest.
Kappadookia-maa, Pontos, Aasia, Früügia ja Pamfüülia	Palju kohalikke keeli ja dialekte – früügia, pisiidia, lüüdia ja teised	Need piirkonnad kuulusid Rooma provintsi – Väike-Aasia – koosseisu. Tänapäeval Türgi alad. Juute elas seal alates 5-6 saj eKr.
Egiptus	Kopti	Seal oli silmapaistvalt suur juudi kogukond, eriti Aleksandrias, kus võis olla 100 000 juuti.
Liibüa (Kürene)	Ladina, numiidia keel	Põhja-Aafrikas oli juute mitmel pool, eriti Küreenes.
Rooma	Ladina keel	Juudi asurkond Roomas kasvas alates 2. saj eKr. Esimesel sajandil oli Roomas paarkümmend tuhat juuti. Nelipühal pöördunud läksid tagasi Rooma ja rajasid koguduse – hiljem kirjutas Paulus sellele kogudusele Rooma kirja.
Kreeta	Kreeka keel	Sellel suurel Kreeka saarel oli märkimisväärne juudi kogukond. Esimese sajandi juudi õpetlane Philon ütles, et Küpros ja Kreeta olid „täis juudi asurkondi”.
Araabia	Aramea murre (nabatea), aramea, arabia keel	See on viide Nabatea arablastele, kes elasid Jordani jõest idas ja Palestiinast lõunas. Nende pealinn oli Petra, umbes 80 km Surnumerest. Piirkonnas elas hulgaliselt juute.

Apostlite tegude raamatu ajajoon

Sulgudes peatüki number, kus antud sündmusest juttu

Vaata kaarti Piibli lisades (Eesti Piibliselts, 1997)

Lisa 4

